

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urška Volk

PRIMERJAVA POLITIČNIH SISTEMOV ZDA IN KANADE

Diplomsko delo

LJUBLJANA 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urška Volk

Mentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

Somentor: doc. dr. Miro Haček

PRIMERJAVA POLITIČNIH SISTEMOV ZDA IN KANADE

Diplomsko delo

LJUBLJANA 2007

"O čemer lahko sanjaš, lahko tudi uresničiš!"
Walt Disney

Zahvale

Hvala mentorju prof. dr. Bogomilu Ferfili za usmeritev, navdih med študijem in pri pisanju diplomske naloge. Občudujem vaše znanje in velikopotezno razmišljanje.

Hvala somentorju prof. dr. Miru Hačku za vse koristne nasvete in potrpežljive usmeritve.

Posebna zahvala gre mojima staršema in sestrici. Bili ste potrpežljivi, vzpodbujali ste me, ko mi je bilo najtežje in vedno ste verjeli v moj uspeh.

Hvala tebi, Jure, za vso pomoč. Vedno mi stojiš ob strani in verjameš vame. Skupaj sva sanjski tim!

Vlasti za drobne nasvete in popravke.

Ostalim prijateljem in sorodnikom, ki ste kakorkoli prispevali k mojemu uspehu!

Hvala vsem.

PRIMERJAVA POLITIČNIH SISTEMOV ZDA IN KANADE

Vsaka država v sodobnem svetu izvaja politike na svoj način. Primerjanje politik in političnih sistemov nam omogoča spoznati razlike in podobnosti med njimi, hkrati pa lahko na ta način ugotovljamo, katere so boljše ali slabše metode izvajanja politik. V svojem diplomskem delu sem primerjala politična sistema dveh izmed najstarejših demokracij na svetu Kanade in ZDA. Celotno diplomsko delo temelji na primerjavi političnih sistemov, oz. ugotavljanju v čem sta si podobna ali različna. Obema svetovnima velesilama je skupno eno: demokracija, ki pa je prisotna v povsem različnima oblikama, v Kanadi prevladuje parlamentarna demokracija z monarhom na čelu, v ZDA pa predsedniška z močno vlogo predsednika. Pri primerjavi omenjenih sistemov sem si pomagala s tremi hipotezami, ki sem jih postavila na začetku naloge. Osredotočila sem se na pristojnosti kanadskega in ameriškega šefa države ter na delovanje predstavniškega telesa v obeh državah. Nastanek obeh držav je zaznamoval povsem različni državni ureditvi, posledica tega pa je razlikovanje v političnih sistemih.

Ključne besede: politični sistem, demokracija, šef države, parlament, Kanada, ZDA.

COMPARATIVE POLITICAL SYSTEMS OF USA AND CANADA

Each state of contemporary world performs politics its own way. Comparative politics and political systems give us opportunity to recognize differences and similarities between them and at the same time we can find which methods of performing politics are better than the others. In my diploma project I compared political systems two of the oldest democracies-Canada and USA. The whole diploma project is based on comparison of those two political systems or analysing where they differ and where they are similar. The two Superpowers have one thing in common: democracy. But in Canada prevails parliamentary democracy with monarchic leadership and in USA presidential democracy with powerful role of the president. The three hypothesis that I set up at the beginning of diploma project assisted me for working the comparison. I focused on the competences of canadian and american head of state and on activities of legislative bodies in both states. The origin of both states marked totally different settlements and the result of that are different political systems.

Key words: political system, democracy, head of state, legislative body, Canada, USA

KAZALO

1.	UVOD	9
2.	METODOLOŠKI OKVIR DIPLOMSKE NALOGE	10
2.1	OPREDELITEV TEMATIKE	10
2.2	CILJ DIPLOMSKE NALOGE	10
2.3	HIPOTEZE	10
2.4	UPORABLJENE METODE IN TEHNIKE	11
2.5	STRUKTURA DIPLOMSKE NALOGE	12
3.	TEORETSKI KONCEPT	12
3.1	POJEM POLITIČNI SISTEM	12
3.2	OPREDELITEV POJMA POLITIČNI SISTEM PO EASTONU	13
3.3	POLITIČNI SISTEM PO ALMONDU	14
3.4	ELEMENTI POLITIČNEGA SISTEMA	14
3.5	FUNKCIJE POLITIČNEGA SISTEMA	15
3.6	VRSTE POLITIČNIH SISTEMOV	15
3.7	DEMOKRATIČNI POLITIČNI SISTEMI	16
3.7.1	PRESEDNIŠKI POLITIČNI SISTEM	17
3.7.2	PARLAMENTARNI SISTEM	17
3.7.3	PARLAMENTARNO–PRESEDNIŠKI OZ. POLPRESEDNIŠKI SISTEM	19
3.7.4	SKUPŠČINSKI SISTEM	19
4.	POLITIČNI SISTEM KANADE	20
4.1	POLITIČNA UREDITEV	20
4.2	USTAVA KANADE	21
4.3	IZVRŠILNA VEJA OBLASTI	21
4.3.1	BRITANSKA KRALJICA	22
4.3.2	GENERALNI GUVERNER	22
4.3.3	MINISTRSKI PRESEDNIK– PRIME MINISTER	23
4.4	ZAKONODAJNA VEJA OBLASTI	24
4.4.1	ZAKONODAJNI POSTOPEK	24
4.4.2	SENAT – ZGORNJI DOM	25
4.4.3	HOUSE OF COMMONS – SPODNJI DOM	27
4.5	POLITIČNE STRANKE IN VOLITVE V KANADI	27
4.6	SODNA VEJA OBLASTI	30
4.7	PROVINCE IN TERITORIJI	31
5.	POLITIČNI SISTEM ZDA	32
5.1	DRŽAVNA UREDITEV ZDA	32
5.2	KRATKA ZGODOVINA AMERIŠKE USTAVE	33
5.3	IZVRŠILNA VEJA OBLASTI	33
5.3.1	PRESEDNIK ZDA	34
5.3.2	KABINET PRESEDNIKA ZDA (THE CABINET)	36
5.4	ZAKONODAJNA VEJA OBLASTI	37
5.4.1	AMERIŠKI KONGRES	37
5.4.1.1	Predstavniški dom	38
5.4.1.2	Senat	39
5.4.1.3	Zakonodajni postopek – vloga odborov in pododborov	39
5.5	POLITIČNE STRANKE V ZDA	40
5.6	SODNA VEJA OBLASTI	41

5.7	VLADE V ZDA	42
6.	PRIMERJAVA.....	43
7.	ZAKLJUČEK.....	48
8.	LITERATURA:.....	51
9.	INTERNETNI VIRI.....	53
10.	PRILOGA: Prevod angleških izrazov v slovenski jezik	56

SEZNAM KRATIC

BQ Bloc Québécois

CPC Conservative Party of Canada

NDP New Democratic Party

ZDA Združene države Amerike

KAZALO SKIC IN TABEL

Skica 3.2.1: Shema političnega sistema po Eastonu.....	14
Skica 4.1.1: Shema kanadskega parlamentarnega sistema.....	20
Tabela 4.4.2.1: Razdelitev sedežev v kanadskem senatu po regijah.....	26
Tabela 4.5.1: Rezultati zadnjih splošnih volitev v Kanadi.....	29
Tabela 5.7.1: Tipi in število vlad v ZDA.....	42
Tabela 6.1: Vrste državnih voditeljev.....	44
Tabela 6.2: Glavne naloge kanadskega parlamenta in ameriškega kongresa....	45
Tabela 6.3: Primerjava kanadskega in ameriškega senata.....	47

1. UVOD

Preučevanje svetovnih politik nam omogoča videti širšo podobo političnih ter družbenih okvirov določene države ter ugotavljanje prednosti in slabosti nekega sistema oz. podsistema. S primerjavo političnih sistemov lahko razumemo, kako se je razvil in oblikoval določen politični proces. Na svetu je več kot 180 držav, ki na svoj način izvajajo politike, med nekaterimi obstojajo majhne razlike, med nekaterimi večje. Razumevanje in primerjanje političnih sistemov nam pomaga spoznati, kako so države z različnim zgodovinskim ozadjem, socialnimi problemi in etničnimi komponentami vplivale na kreiranje različnih političnih procesov (glej Derbyshire 1996: 4).

Izvor političnega sistema kot demokratične oblike vladanja sega že v čas starodavne Grčije in rimskega cesarstva, čeprav je tedanja demokracija temeljila na bolj primitivnem demokratičnem konceptu (izključitev žensk, tujcev in sužnjev iz političnega procesa), danes temelji predvsem na načelu ljudske suverenosti, povezujemo jo s pojmi kot so splošna volilna pravica, politične, ekonomske in socialne pravice, ločitev državne oblasti /.../.

Politični sistem kot vsak drug sistem ali podsistem neke države je v svoji podobi enkraten, neponovljiv in tak kot celotna družba in vsa živa bitja ves čas spreminjajoč. V svojem delu bom primerjala politična sistema Združenih držav Amerike (v nadaljevanju ZDA) in Kanade, dve izmed največjih in najstarejših demokracij na svetu (Ferfila 1997: 7).

Kanada, razdeljena na deset provinc¹, je po površini druga največja država na svetu, kljub redki poseljenosti in prevladujočimi mogočnimi gozdovi, pa po statistiki država z najvišjim standardom ter ugodnimi življenjskimi in delovnimi pogoji (Ferfila 2001: 859). Ustanovljena je bila 1. julija 1867 na podlagi Britansko severnoameriškega zakona, ki ga štejemo kot ustavni temelj kanadske federacije.

Na drugi strani bo predmet mojega preučevanja politični sistem svetovne vojaške in gospodarske velesile, Združene države Amerike – ZDA. Ustanovljena je bila 4. julija 1776 z Deklaracijo o neodvisnosti, ki pa ni pomenila samo rojstva države, temveč je bila nov mejnik v politični filozofiji, saj se je opirala na svobodo kot primarno človekovo silo na svetu (Ferfila 2001: 480). Obe velesili sta demokratični, gospodarsko in politično razviti. V čem se razlikujeta njuna politična sistema, sledi v nadaljevanju.

¹ Provincie so: Nova Funlandija, Otok princa Edvarda, Nova Škotska, Novi Brunswick, Quebec, Ontario, Manitoba, Britanska Kolumbija in Saskatchewan.

2. METODOLOŠKI OKVIR DIPLOMSKE NALOGE

2.1 OPREDELITEV TEMATIKE

Za sodobno demokracijo obstajajo nekateri ključni pojmi, ki jo opredeljujejo kot tako, vendar pa ne moremo reči, da je povsod enaka, ker se v določenih primerih razlikuje od države do države. Primerjava političnih sistemov Kanade in ZDA se mi zdi zanimiva, ker sta različni po obliki državne ureditve, posledično se razlikujeta politična sistema obeh držav, kar je moja osrednja tematika diplomske naloge. Politični sistemi se največkrat razlikujejo po treh pomembnih merilih: prostorski delitvi avtoritete, ločitvi vladnih pooblastil na ločene veje oblasti in omejitvi vladnih pooblastil (Ferfila 2001: 51).

2.2 CILJ DIPLOMSKE NALOGE

Rdeča nit moje diplomske naloge bo primerjava političnih sistemov Kanade in ZDA. Sistema bom primerjala na podlagi postavljenih hipotez. Primerjava bo temeljila na izhodišču, da sta politična sistema različna, glavno vprašanje pa je, v čem sta si različna. Vemo, da je Kanada ustavna monarhija, za ZDA pa je značilen predsedniški sistem. Skupni imenovalec obeh sistemov je predstavniška demokracija. Cilj moje diplomske naloge je ugotoviti različnost oz. podobnost kanadske in ameriške avtoritete državnih voditeljev in pooblastil predstavniške institucije v obeh velesilah.

2.3 HIPOTEZE

Za raziskovalno izhodišče postavljam naslednje hipoteze:

Hipoteza 1: Britanska kraljica kot ustavna predsednica Kanade ima manj pooblastil in moči za izvajanje politik kot predsednik Združenih držav Amerike.

V različnih državah imajo državni voditelji različne vloge in pristojnosti, nekateri bolj, nekateri manj pomembne. Ameriški predsednik je po ustavi na čelu izvršilne oblasti, posledično mu pripada velika politična moč, ne samo na nacionalni ravni, temveč na svetovni ravni. Britanska kraljica opravlja funkcijo šefa države, toda njeno ime se redko pojavlja v

politiki. Aktivnosti in naloge britanske kraljice z družino na čelu največkrat zasledimo v rumenem tisku. Kot ustavna predsednica Kanade deluje preko generalnega guvernerja in praviloma se ne vmešava v politiko. Pri dokazovanju hipoteze bom analizirala pristojnosti obeh voditeljev, ki so zapisane v ustavi obeh držav

Hipoteza 2: Kanadski parlament in ameriški kongres imata različni vlogi: kanadski parlament je manj pomemben pri oblikovanju politik kot ameriški kongres.

Politični sistemi se med seboj razlikujejo, posledica tega je različno delovanje in funkcionalnost političnih institucij. Vsaka država ima svoja pravila in načine, preko katerih izvaja politike. Na podlagi primerjanja pristojnosti kanadskega parlamenta in ameriškega kongresa bom ugotavljala, kateri ima v procesu oblikovanja javnih politik več pristojnosti.

Hipoteza 3: Kljub popolni dvodomnosti sta kanadski zgornji dom (senat) in ameriški zgornji dom (senat) različna; ameriški zgornji dom ima več pristojnosti kot kanadski zgornji dom.

V sodobnih demokratičnih državah ima spodnji dom skoraj povsod enako funkcijo-zakonodajno, medtem ko se zgornji domovi po pristojnostih razlikujejo med seboj. Nekoč je imel zgornji dom najprej močnejši položaj od spodnjega, saj je predstavljal višje razrede, toda sčasoma je se je okrepil spodnji dom (glej Grad 2000: 95). Če sta spodnji in zgornji dom enakopravna, pravimo, da gre za popolno dvodomnost. Poleg tega imata oba domova še vsak svoje pristojnosti. O nepopolni dvodomnosti govorimo, ko domova nimata skupnih pristojnosti, temveč je en dom podrejen drugemu (Grad 2000). V čem se razlikujeta ameriški in kanadski zgornji dom, kljub temu, da v obeh državah prevladuje popolna dvodomnost? Na podlagi primerjave pristojnosti obeh spodnjih domov bom preverila postavljeno hipotezo.

2.4 UPORABLJENE METODE IN TEHNIKE

Pri pisanju diplomske naloge sem uporabila naslednje metode in tehnike:

- Deskriptivna metoda
- Analiza in primerjava obeh političnih sistemov
- Analiza in interpretacija primarnih virov: kanadske in ameriške ustave
- Analiza sekundarnih virov: izbrana literatura in viri svetovnega spleta

Deskriptivno oz. opisno metodo sem uporabila v teoretskem delu, kjer sem na podlagi izbrane literature opisala pojem politični sistem, njegove funkcije, vrste političnih sistemov in v samem jedru, kjer sta opisana politična sistema Kanade in ZDA. *Analiza in primerjava političnih sistemov* je uporabljena v šestem poglavju z naslovom Primerjava, kjer sem na podlagi postavljenih hipotez primerjala politična sistema omenjenih držav. *Analizo primarnih virov* sem uporabila pri interpretaciji ustav v četrtem in petem poglavju. S pomočjo *analize sekundarnih virov* sem prebrala literaturo in postavila hipoteze. Pri opisu obeh političnih sistemov, njunih ustav in delovanju političnih institucij sem uporabila vire svetovnega spleta.

2.5 STRUKTURA DIPLOMSKE NALOGE

Diplomska naloga je sestavljena iz treh glavnih sklopov, ki so razdeljeni na uvod, jedro in zaključek, vsebujejo pa različna poglavja in podpoglavja. V uvodu sem na kratko predstavila glavne značilnosti obeh držav. V metodološkem okviru naloge sem opredelila tematiko, cilj naloge, metode in hipoteze. V jedru se bom osredotočila na definicijo pojma političnega sistema, predstavitev političnega sistema Kanade in ZDA. Sledi primerjava obeh sistemov in preverjanje hipotez. Ključne ugotovitve diplomske naloge bom predstavila v zaključku dela.

3. TEORETSKI KONCEPT

3.1 POJEM POLITIČNI SISTEM

Politični sistem je skupek institucij in norm, ki oblikujejo razmerja med javno oblastjo in preostalo družbo. Za opredelitev pojma potrebujemo dve predpostavki: obstoj okolja (sistem je del okolja) in prisotnost razmejitve, ki ločuje sistem od njegovega okolja (Della Porta 2003: 16–17). Sisteme delimo na odprte in zaprte. Odprti sistemi so družbeni sistemi ali sistemi sodelovanja ljudi, ki so odvisni od sprememb v okolju. Bistvo njihovega obstoja je interakcija z okoljem. Zaprti sistemi so tisti, ki so neodvisni od okolja in so samozadostni (primer mehanskega sistema), (Rakočević v Satler 2006: 5).

Sisteme razvrščamo tudi glede na delitve oblasti oz. enotnosti oblasti. Na podlagi delitve oblasti sta se razvila parlamentarni in predsedniški sistem, na podlagi načela enotnost oblasti

pa skupščinski sistem (Grad 2000). Vsi trije sistemi so podrobneje opisani v nadaljevanju naloge (glej poglavje 3.7).

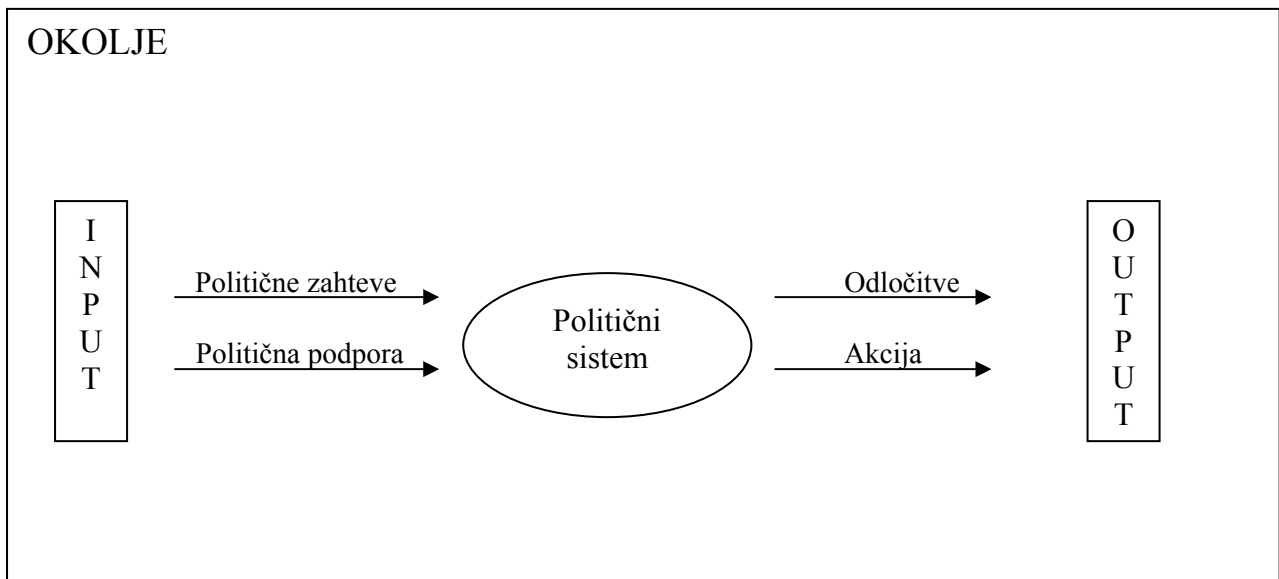
3.2 OPREDELITEV POJMA POLITIČNI SISTEM PO EASTONU

Eden najbolj znanih avtorjev in teoretikov systemskega raziskovanja je David Easton, ki je opredelil pojem političnega sistema kot množico interakcij, preko katerih se družbi na avtoritativen način zagotavljajo vrednote (Easton 1965a: 21). Predstavlja medsebojno povezan in dovolj skladen zbir družbenih odnosov, norm in ustanov, ki oblikujejo javno oblast in njen položaj v družbi (Easton 1965b: 48). David Easton (glej Easton 1965b) vključuje v pojem politični sistem vse organe politične oblasti, institucije ter odnose med njimi, preko katerih družbene skupine (politične stranke in skupine pritiska) vplivajo na oblast in na oblikovanje javnih politik, pri tem pa imajo določeno vlogo tudi množični mediji in način oblikovanja politik (volitve).

Na politični sistem vplivajo različni dejavniki iz notranjega in zunanjega okolja. V notranje okolje uvrščamo prostor znotraj družbe, npr.: ekonomski, socialni in kulturni sistem. Zunanje okolje pa vključuje ostali del prostora okoli družbe, sem sodi mednarodni politični sistem, mednarodni ekonomski sistem, mednarodni kulturni sistem in drugi sistemi, ki dolgoročno vplivajo na delovanja notranjega sistema (Easton 1965a: 21–22). Oba okolja, tako notranje kot zunanje, skupaj sestavljata okolje političnega sistema.

Na delovanje političnega sistema vpliva odnos med vložkom (input) ter rezultatom (output). Ravnovesje med njima vzpostavlja stabilnost družbe in političnega sistema, ki pa ga je potrebno spremeniti, če se ravnovesje poruši, saj je v tem primeru družba ogrožena. Ključna elementa političnega sistema sta torej **input**, ki se pojavlja v obliki političnih zahtev (vključujejo posamične in skupinske dejavnosti usmerjene k prerazdelitvi oz. ureditvi s strani organov oblasti) in politične podpore (sestoji iz glasovanja, spoštovanja zakonov, plačevanja davkov) in **output**, ki je izražen v obliki odločitev in akcije. Politični sistem politične zahteve pretvori v odločitve, s katerimi vpliva na okolje oz. družbo (glej skico 3.2.1).

Skica: 3.2.1: Prikaz političnega sistema po Eastonu

Vir: Easton, David (1965a): *A systems analysis of political life*. New York: John Wiley & Sons.

3.3 POLITIČNI SISTEM PO ALMONDU

Gabriel A. Almondo je model političnega sistema oblikoval pod vplivom Maxa Webra in Talcotta Parsonsa. Politični sistem je definiral kot sistem s tremi vložki in tremi učinki (državne funkcije). Vložki so:

- Artikulacija interesov – razne interesne skupine postavljajo zahteve za politično akcijo.
- Agregacija interesov – gre za povezovanje interesov in njihovo pretvarjanje v politike, to nalogo izvajajo predvsem politične stranke.
- Komunikacija – nujen element za ohranjanje mej političnega sistema (Jovanović v Satler 2006: 8).

3.4 ELEMENTI POLITIČNEGA SISTEMA

Elementi političnega sistema so naslednji:

- Politična dejavnost, s katero dosežemo povezovanje med posameznimi deli sistema in organizacije med seboj, povezovanje tvori družbeno celoto.
- Osebki – akterji, ki delujejo v političnem procesu, z njihovo pomočjo se politična dejavnost lahko izvaja. Akterji so država, politične stranke, interesne skupine, politične elite, državljani itd.

- Vrednostno – normativni sistem, gre za politične ideologije, ki povezujejo države.
- Politični odnosi – odnosi med osebki v političnem procesu in odnosi med političnimi osebki in družbo (Pečuljić v Satler 2006: 5).

3.5 FUNKCIJE POLITIČNEGA SISTEMA

Politični sistem je vez med civilno družbo in političnimi organi, ki skupaj delujejo v sistemu, hkrati pa je zadolžen za izvajanje političnih zahtev in regulacijo. Funkcije političnega sistema so naslednje:

- Sistemske funkcije
- Procesne funkcije
- Policy funkcije

Za **sistemske funkcije** je značilno, da so bistvenega pomena za oblikovanja samega političnega sistema, kljub temu, da niso neposredno vključene v oblikovanje in izvrševanje javnih politik. V sistemske funkcije uvrščamo *politično socializacijo*, ki pomembno vpliva na oblikovanje posameznikovega odnosa oz. stališča do politike. Ključni akterji politične socializacije so družina, šola, cerkev, kratka organizacije, kjer se posameznik vključuje v proces socializacije. Naslednja sistemska funkcija je *politično rekrutiranje* oz. kadrovanje, njena vloga je izbiranje aktualnega kadra za vodilne funkcije v političnem sistemu. Del sistemske funkcije je tudi *politična komunikacija*, ki pa je pogoj za demokratičen politični sistem, ker je pretok informacij nujen za stabilno in učinkovito delovanje sistema.

Procesne funkcije imajo pomembno vlogo pri oblikovanju ter izvrševanju javnih politik. Pri izvajanju te funkcije ima pomembno vlogo *artikulacija oz. izražanje interesov*, pri čemer stranke izražajo svoje interese, *agregacija interesov* ter proces *implementacije oz. izvrševanja*.

Policy funkcije se nanašajo predvsem na implementacijo političnega sistema, gre za regulacijo vedenja in razdelitev koristi in storitev med različne skupine v družbi (Jakše 2005).

3.6 VRSTE POLITIČNIH SISTEMOV

Merila, po katerih razvrščamo politične sisteme, so različna in številna. Največkrat jih uvrščamo glede na koncentracijo moči ali stopnjo gospodarskega in političnega razvoja. Glede koncentracije moči v političnem sistemu poznamo tri razvrstitve: demokratični,

avtoritarni² in totalitarni³ sistemi (glej Ferfila 2001: 9). V diplomskem delu se bom osredotočila na demokratično razvrstitev političnega sistema.

3.7 DEMOKRATIČNI POLITIČNI SISTEMI

»Demokracija je oblast iz ljudstva, oblast ljudstva in oblast za ljudstvo: izvira iz ljudstva, pripada ljudstvu in jo je treba uporabljati za ljudstvo. Moč vladajočih izvira torej iz ljudskega pooblastila« (Porta Della 2003: 34).

Montesquieu je v svojem delu *O duhu zakona* iz leta 1748 razdelil oblast na zakonodajno, izvršilno in sodno vejo. Bistveni pomen te delitve je preprečevanje zlorabe oblasti in medsebojni nadzor, kjer državni organi izvajajo funkcije samostojno in neodvisno od drugih organov, vendar hkrati sodelujejo (Grad 2000).

Ko govorimo o oblikah državne oblasti in njene ureditve, mislimo predvsem na razmerje med vsemi tremi vejami oblasti. V svetu so se izoblikovala različna razmerja med njimi, posledica tega so različni politični sistemi. Ponekod je ločitev oblasti izvedeno dosledno (zlasti v ZDA), drugod pa manj strogo (Velika Britanija) (Grad 2000: 52).

Winston Churchill, nekdanji britanski premier, je dejal: »Demokracija je najslabša oblika državne ureditve, če izvzamemo vse ostale« (Dadalos v Seražin 2006: 5). Demokracija in demokratični politični sistemi so torej še vedno najboljši, čeprav ne moremo reči, da so popolni.

Huntington govori o treh valovih demokratizacije⁴ in sicer vsak val je zajel določeno število držav v določenem časovnem obdobju. Prvi val je zajel ZDA, Švico, Veliko Britanijo, Francijo ter še nekatere manjše evropske države v obdobju 1828–1926. Drugi val demokratizacije je v letih 1943–1962 zajel predvsem države, poražene v drugi svetovni vojni. To so bile Zahodna Nemčija, Italija, Avstrija, Japonska in Koreja. Tretji val pa je zajel okoli 30 držav Evrope, Azijo ter Latinsko Ameriko po letu 1974. Kljub prodiranju demokracije na

² Pojem avtoritarizem je kot sinonim za nedemokratično vladanje, gre za podrejanje oblasti eni osebi oz. eni stranki (Linz v Brooker 2000: 24).

³ Pojem totalitarizem se je pojavil v letih 1920-30 kot del ideologije fašistične Italije, zajema prevlado nasilnih vlog, koncentracija moči je v majhni skupini ljudi, ki s terorjem uveljavljajo svojo moč preko tajne policije, ima vseobsežni nadzor nad vojsko ter centralizirano upravlja in nadzira družbo (glej Brooker 2000).

⁴ Val demokratizacije je skupina prehodov iz nedemokratičnega v demokratični režim, ki se zgodi v določenem časovnem obdobju in številčno presega prehode režimov v obratni smeri znotraj istega časovnega obdobja (Ferfila 2001:180).

svetovne celine lahko rečemo, da so v nekaterih državah demokratične oblike bolj razširjene, v nekaterih manj, npr.:v Severni Afriki in Bližnjem vzhodu (Huntington v Ferfila 2001).

Demokratične politične sisteme lahko opišemo kot poseben sistem pravil in postopkov, ki se delijo v štiri skupine:

- način oblikovanja oblasti
- pravila kontrole oblasti
- načini vključevanja ljudi
- postopki sprejemanja političnih odločitev (Dahl 2003: 130).

3.7.1 PREDSEDNIŠKI POLITIČNI SISTEM

Nastanek predsedniškega političnega sistema povezujemo z nastankom ustave v ZDA leta 1787. Za predsedniško demokracijo je značilno, da je predsednik države šef vlade in države hkrati, deluje pa kot individualni državni organ (Grad 2000: 59). Izvoli ga ljudstvo na neposrednih volitvah. V državah, kjer prevladuje predsedniški sistem, je predsednikova vloga najpomembnejša in hkrati zelo odgovorna, saj vodi državo znotraj in navzven (Ferfila 2001: 10). Vloga predsednika je neodvisna od parlamenta, slednji ga lahko samo obtoži (impeachment) in obsodi, vzajemno pa predsednik države ne more razpustiti parlamenta. V takem političnem sistemu je ločitev med zakonodajno in izvršilno vejo oblasti jasna in razvidna. Po ameriškem zgledu so predsedniški sistem povzele tudi nekatere države Latinske Amerike, Južna Koreja, Filipini ter afriške države. Pri tem pa moramo opozoriti na dejstvo, da se razlikujejo od ameriškega po manjši prisotnosti demokracije, kar je posledica različne tradicije ter družbenih razmer, ki vladajo v zgoraj naštetih državah (Grad in Kaučič 2003: 175).

3.7.2 PARLAMENTARNI SISTEM

Parlamentarni sistem se je razvil v Angliji kot prevladujoč sistem (z nekaterimi razlikami) v evropskih državah ter Kanadi, Novi Zelandiji in Avstraliji⁵ (Ferfila 2001: 11). Za parlamentarno demokratični sistem je značilno, da je voditelj izvršilne veje oblasti predsednik

⁵ Avstralija, Nova Zelandija in Kanada so značilne monarhične parlamentarne vladavine (glej Ferfila 2001: 11, Brandt 2002: 170).

vlade. Ljudstvo sicer nima direktnega vpliva na imenovanje voditelja vlade, ima pa vpliv na izvolitev strank v parlament, njegovo imenovanje podprejo stranke v parlamentu.

Primer parlamentarnega sistema je britanski model parlamentarne demokracije. Izvoljeni predsednik vlade in vladni ministri vodijo državo tako v zakonodajni veji oblasti kot izvršni, kar pomeni, da ne gre za ločevanje obeh vej, temveč za združenost izvršilne in zakonodajne oblasti, pri tem pa je sodna veja oblasti bolj samostojna in neodvisna, kar pomeni, da ne vpliva na izvršilno in zakonodajno vejo in obratno. Če izpostavimo zakonodajno in izvršilno vejo oblasti, mislimo predvsem na njuno enakopravno in tesno sodelovanje ena z drugo, za to pa so jima na razpolago različna sredstva⁶ (Grad 2000: 54).

Parlamentarna politična ureditev temelji predvsem na odgovornosti vlade zakonodaji, če pa pride do situacije, ko vlada nima več večinske podpore v parlamentu, kar je temeljni pogoj za njeno delovanje, vlada odstopi. V tem primeru lahko vlada predsedniku države predlaga, da razpusti parlament ter razpiše predčasne volitve. Na podlagi tega lahko sklepamo, da je med obema vejama varovalka, ki vzpostavlja ravnotežje med njima (glej Grad 2000: 55).

Naj še omenim, da ima pomembno vlogo v parlamentarnem sistemu opozicija oz. stranke, ki niso v vladi, njena naloga pa je nasprotovanje delovanja vlade, opozarjanje in nadzorovanje vlade ter sodelovanje v predlogih in razpravah (Lukšič 1993).

Parlamentarni sistem pa nadalje delimo na dve obliki in sicer na monarhični ter republikanski tip parlamentarnega sistema.

Monarhična oblika vladavine je nastala v britanskem okolju, kjer je prisotna še danes kot ugledna in avtoritetna posebnost državne ureditve. Vlogo šefa države opravlja monarh⁷, ki ima simbolično ter obredno funkcijo (Brandt 2002: 170). Posamezne funkcije britanske monarhije so se postopoma zmanjševale iz stoletja v stoletje, danes mednje štejemo predvsem naslednje:

- 1) Sodelovanje monarhije pri javnih ceremonijah,
- 2) spodbujanje, svetovanje, opozarjanje (Bagehot v Brandt 2002: 174),
- 3) imenovanje predsednika vlade⁸, določanje števila in imenovanje ministrov, odobritve zakonskih odredb, ratifikacija svečanih pogodb,

⁶ Sredstva, ki jih uporablja zakonodajna veja oblasti z namenom vplivanja na izvršilno, so naslednja: imenovanja ministrov izmed izvoljenih poslancev, parlamentarne komisije, ki omogočajo nadzor nad delovanjem izvršilne veje, sprejemanje državnega proračuna. Izvršilna oblast pa ima pravico predlaganja zakonov parlamentu, razglašja in zakone, ki jih je sprejel parlament (Grad 2000: 54-55).

⁷ Obstoj monarha je znan po zapovedi, da »Kralj ne more narediti nič narobe« (The King can do no wrong) (Jovičič 1984 20).

⁸ To funkcijo Kraljica imenuje voditelja največje stranke, ki uživa podporo v spodnjem domu (glej Brandt 2002:193).

- 4) razglasitev izrednega stanja, razrešitev vlade, razpustitev in zavrnitev razpustitve parlamenta ter njegov sklic,
- 5) podeljevanje plemiških nazivov in raznih listin (glej Brandt 2002: 174–197).

Kljub številnim političnim pristojnostim, ki jih ima monarh, se ne vmešava v delo vlade, ne prisostvuje v razpravah vlade, je pa s strani prvega ministra obveščen o odločitvah in dogodkih. V državah, ki so povzele monarhično obliko vladavine (npr.: Kanada), monarh imenuje svojega predstavnika (glej Jovičić 1984: 20).

Republikanska oblika parlamentarnega sistema je posledica francoskega ustavnega razvoja, od monarhične se razlikuje po tem, da je izvoljeni šef države predsednik, ki pa v sodobnem svetu po mnenju mnogih strokovnjakov še zdaleč nima takega ugleda in slovesa kot monarh.

3.7.3 PARLAMENTARNO – PREDSEDNIŠKI OZ. POLPREDSEDNIŠKI SISTEM

Te vrste sistemov uvrščamo med predsedniški in parlamentarni sistem politične ureditve, saj ima značilnosti tako prvega kot drugega sistema. Uveljavil se je predvsem v Franciji ter nekaterih bivših socialističnih državah (npr.: Hrvaška, ki ga je opustila). Predsedniška vloga je precej okrepljena, kar se kaže v njegovem odnosu do vlade (njeno oblikovanje ter delovanje). Izvršilna veja oblasti je v tem primeru odgovorna šefu države, posledica tega pa je močnejša vloga predsednika države⁹ (Grad 2000: 61).

Podoben primer najdemo v Ruski federaciji, kjer je vloga predsednika šefa države okrepljena v odnosu do parlamenta, čeprav govorimo o prevladi parlamentarnega sistema (Grad, Kaučič 2003: 178).

3.7.4 SKUPŠČINSKI SISTEM

Posebnost skupščinskega sistema je predvsem v tem, da ne temelji na načelu delitve oblasti, temveč izhaja iz načela enotnosti oblasti.¹⁰ Kljub temu, da oblast izvajajo državni organi, je še vedno skoncentrirana v enem organu. Nosilec zakonodaje je skupščina, izvoljeno predstavniško telo ljudstva, kateri je povsem podrejen izvršilni organ, saj ga skupščina voli in razrešuje, če ne izvaja njene politike, kar velja tudi za vse ostale državne organe. Primer tega

⁹ Pristojnosti predsednika države: zastopanje in predstavljanje države, je vrhovni poveljnik vojske, ima pravico do sklepanja mednarodnih pogodb in suspenzivnega veta, imenuje predsednika vlade/.../ (Grad 2000:61).

¹⁰ Načelo enotnosti je bil značilen v povojni ustavni ureditvi Jugoslavije (Slovenije) do konca obstoja jugoslovanske federacije.

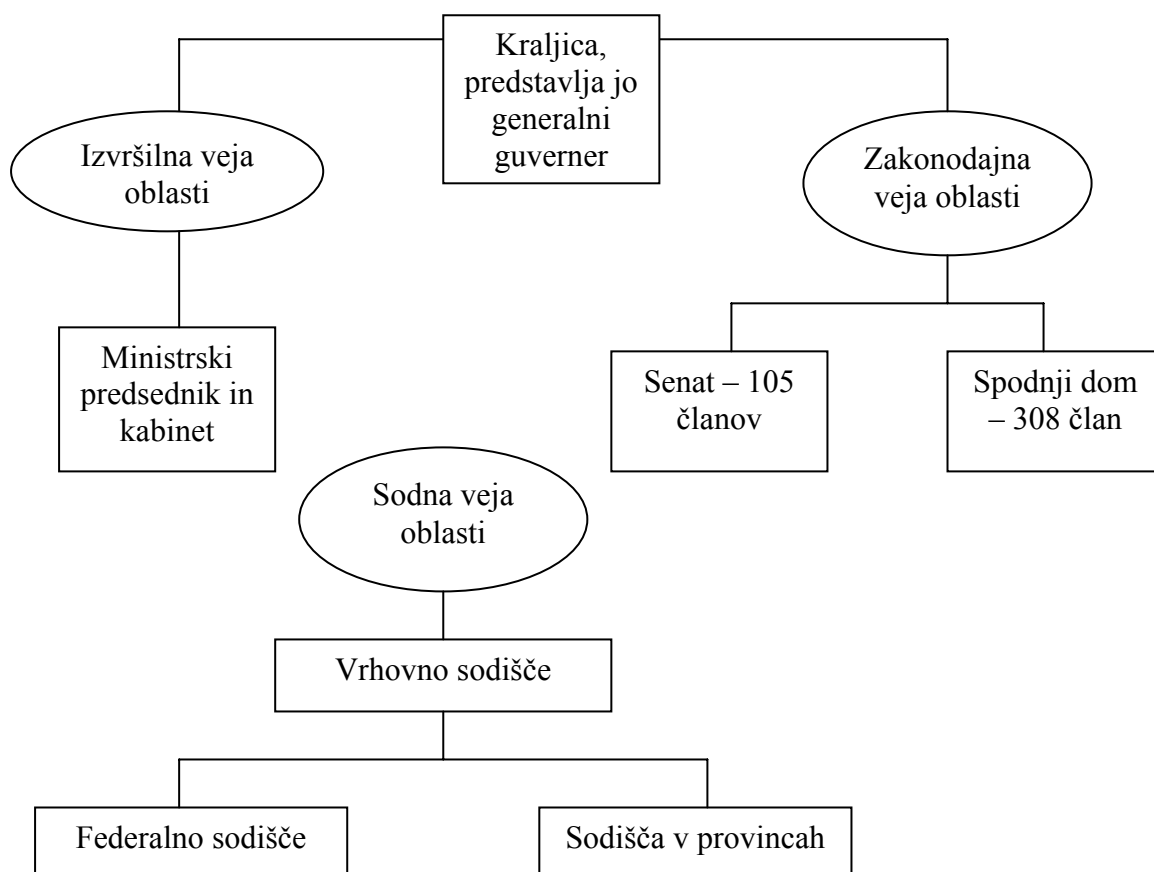
sistema je bil v preteklosti poznan v Sovjetski zvezi in nekdanjih socialističnih državah, danes pa ga kot konventni sistem poznamo v Švici (glej Grad, Kaučič 2003: 178).

4. POLITIČNI SISTEM KANADE

4.1 POLITIČNA UREDITEV

Kanadska federacija¹¹ je ustavna monarhija s parlamentarnim sistemom. Nastala je 1.7.1867 kot posledica združitve štirih britanskih kolonij Nova Škotska, Novi Brunswick, Gornja Kanada (današnji Ontario) in Spodnja Kanada (današnji Quebec). Združitev je bila urejena na podlagi t.i. Britansko severnoameriškega zakona, ustavnega temelja kanadske federacije, rezultat tega procesa pa je še danes vladajoči britanski politični sistem (glej Ferfila 2001: 863).

Slika 4.1.1: Kanadski parlamentarni sistem

Vir: Inside Canada's Parliament 2002.

4.2 USTAVA KANADE

Ustava Kanade je tako kot v vseh ostalih državah najvišji pravni predpis, ki določa temeljna načela, splošne državljanske pravice in obliko ureditve države (glej Sruck 1995: 352).

Zgodovina kanadske ustave sega v daljno leto 1763, ko je Francija po sedem letni vojni z Indijanci s Pariško pogodbo odstopila ozemlje Nove Francije¹² Veliki Britaniji. S *Kraljevo razglasitvijo* (Royal Proclamation) je kralj razglasil Kanado v Provincio Quebec, določil nove meje in tako je bila ustanovljena britanska kolonija. Leta 1791 je parlament Velike Britanije sprejel *Ustavni akt*, s katerim je bil Quebec razdeljen na dva dela in sicer na Zgornjo Kanado (današnji Ontario), kjer so vladali angleški zakoni, ter na Spodnjo Kanado (Quebec), tam pa so vladali francoski zakoni. Ustavni akt iz leta 1791 štejemo kot prvi ustavni dokument tedanje kanadske kolonije, ki ga je leta 1867 nadomestil *Britansko severnoameriški akt* kot ustavni temelj nastanka kanadske federacije, ki so jo združevale takrat štiri, danes pa deset provinc.¹³ Omenjeni akt je določil kanadski politični sistem, povzet po britanskem parlamentarnem zgledu, opredelil pristojnosti sodstva, zakonodaje, obrambe /.../. Kasneje je bilo sprejetih še mnogo britansko severnoameriških aktov, vendar tega štejemo za najbolj pomembnega in ga nekateri poimenujejo Dokument kanadske federacije.¹⁴

Leta 1982 je kanadski parlament prvič popravil začetno kanadsko ustavo, katero so po novem poimenovali *zakonski akt* ter dodali amandmaje, med njimi tudi t. i. Kanadsko listino pravic in svoboščin, ki opredeljuje politične in civilne pravice vseh državljanov in je pomemben del kanadske ustave (glej Ferfila 2001: 864).

4.3 IZVRŠILNA VEJA OBLASTI

Izvršna oblast ima predlagalno funkcijo, saj predlaga parlamentu zakone, pripravlja predlog proračuna, hkrati pa izvaja zakonodajo, ki jo sprejem parlament (Ferfila 2001: 864). Izvršilno oblast imajo v rokah kraljica oz. generalni guverner, ministrski predsednik in njegov kabinet.

¹¹ Zvezna država, sestavljena iz federalnih enot, držav, ki niso popolnoma samostojne in suverene, so del celovite države (glej Sruck 1995:100).

¹² Nova Francija je bila francoska kolonija v Severni Ameriki, teritorij je obsegal Novofunlandijo, Hudson Bay ter Mehiški zaliv. Novo Francijo je leta 1763 pridobila Velika Britanija (povzeto po: http://en.wikipedia.org/wiki/Constitution_of_Canada#History_of_the_Constitution, 9.3.2007).

¹³ Province so: Nova Funlandija, Otok princa Edvarda, Nova Škotska, Novi Brunswick, Quebec, Ontario, Manitoba, Britanska Kolumbija in Saskatchewan.

¹⁴ Celoten sestavek povzet po: http://en.wikipedia.org/wiki/Constitution_of_Canada#History_of_the_Constitution (9.3.2007).

4.3.1 BRITANSKA KRALJICA

Ustavna predsednica Kanade je britanska kraljica,¹⁵ državo v njenem imenu vodi generalni guverner, ki ga kraljica imenuje na predlog kanadskega prvega ministra. Britanska kraljica ima v vlogi predsednice Kanade predvsem simbolično in tradicionalno vlogo, saj večina njenih nalog opravi v njenem imenu generalni guverner (Ferfila 2001: 863).

Britanska kraljica ima poleg tega, da je simbol kanadske monarhije, nekaj pomembnih vlog: potrjevanje predlogov generalnega guvernerja, podeljevanje častnih medalj, poda t.i. Royal Assent, kraljevo soglasje, to je formalna metoda, s katero monarh zaključi zakonodajni postopek, s katerim se akt (novi zakon) lahko izvaja.¹⁶

Ustavno je določeno, da kraljica sledi nasvetom prvega ministra, vendar pod pogojem, da ima le ta podporo v Parlamentu in da deluje v skladu z ustavo. Kraljica ima vso izvršno moč in posebne kraljeve pravice, vendar zelo redko osebno posega v kanadske politike, saj je za večina njenih nalog pooblaščen generalni guverner.

4.3.2 GENERALNI GUVERNER

Britanska kraljica je na predlog prvega ministra Paul Martina imenovala na mesto generalnega guvernerja Michaëlle Jean, ki opravlja svojo funkcijo od 27.4.2005 kot tretja ženska in prva kanadska črnka na omenjeni funkciji.

Od 1867 do 1952 so bili generalni guvernerji samo britanskega, od leta 1952 naprej pa kanadskega porekla. Obdobje vodenja države generalnega guvernerja ponavadi traja 5 let, obstajajo pa primeri, ko je prvi minister predlagal kraljici podaljšanje mandata generalnega guvernerja.¹⁷

Generalni guverner je t.i. podkraljevi predstavnik kanadske federacije, ki sklicuje in razpušča parlament, če je to potrebno. Poleg tega imenuje senatorje, sodnike in t.i. Lieutenant¹⁸ guvernerje, ki v imenu kraljice predstavljajo vseh deset provinc.

¹⁵ Britanska kraljica Elizabeta II. je trenutno kraljica 16 držav na svetu, ki so združene v Kraljevino britanske zveze narodov. To so: Velika Britanija in Severna Irska, Kanada, Avstralija, Nova Zelandija, Barbados, Grenada, Papua Nova Gvineja, Salomonovi otoki, Tuvalu, Sveta Lucija, Saint Vincent in Grenada, Antigva in Barbuda, Belize, Saint Kittis in Nevis (http://en.wikipedia.org/wiki/Elizabeth_II_of_the_United_Kingdom (9.3.2007)).

¹⁶ Povzeto po: http://en.wikipedia.org/wiki/Monarchy_in_Canada#Legal_role (26.4.2007)

¹⁷ Britanska kraljica je na predlog Prvega ministra Paul Martina podaljšala mandat generalni guvernerki Adrienne Clarkson 1999-2005. Povzeto po: http://en.wikipedia.org/wiki/Governor_General_of_Canada (12.3.2007).

¹⁸ Podkraljevi predstavnik province, ki deluje s pomočjo vlade. Povzeto po: http://en.wikipedia.org/wiki/Lieutenant-Governor_%28Canada%29 (12.3.2007).

Pristojnosti, ki jih ima generalni guverner poleg že omenjenih, so naslednje:

- bere t.i. Speech from the Throne, to je prestolni govor, ki ga ob zasedanju parlamenta prebere bodisi monarh bodisi njegov predstavnik (v našem primeru generalni guverner), s katerim zaključi seje parlamenta ali povzame načrt, plan dela vlade za naslednje leto,¹⁹
- podpisuje državne dokumente,
- odpira in zaključuje seje parlamenta,
- tesno sodeluje z zakonodajno vejo oblasti in s prvim ministrom.²⁰

Zelo redko se zgodi, da se generalni guverner in prvi minister ne strinjata, saj je značilno za kanadsko ureditev, da sta zakonodajna in izvršna veja oblasti združeni in tesno sodelujeta (Ferfila 2001: 864).

4.3.3 MINISTRSKI PREDSEDNIK– PRIME MINISTER

Kot dvaindvajseti ministrski predsednik (prime minister) je trenutno Stephen Harper, voditelj Konservativne stranke, ki je na zadnjih volitvah leta 2006 dosegla 124 od 308 glasov. Predsednik vlade (prime minister) je šef vlade in hkrati voditelj politične stranke, ki je na volitvah dobila največ glasov. Ni izvoljen direktno od ljudstva, ampak ga imenuje generalni guverner.

Pri oblikovanju vladne politike predsedniku vlade pomaga kabinet, ki ga izbere sam predsednik vlade. V primeru, da vlada ne uresničuje svojih nalog in izgubi podporo v parlamentu, mora predsednik vlade odstopiti ali pa mora predlagati generalnemu guvernerju nove volitve (Ferfila 2001: 864). Pristojnosti predsednika vlade kanadske federacije so naslednje:

- Imenuje ministre oz. osebje kabineta,
- generalnemu guvernerju predlaga imena članov senata,
- britanski kraljici predlaga generalnega guvernerja,
- generalnemu guvernerju predlaga imena desetih t.i. Liutenant guvernerjev, voditeljev kanadskih provinc,
- imenuje in določi okoli 3.100 vladnih služb,

¹⁹ Povzeto po http://en.wikipedia.org/wiki/Speech_from_the_Throne (12.3.2007).

²⁰ Povzeto po http://www.gg.ca/gg/tr/01/index_e.asp (12.3.2007).

- predlaga še nekatere pomembne državne funkcije kot je npr.: predsednik Poslovno razvojne Banke – Business Development Bank.²¹

Kabinet predsednika vlade trenutno sestavlja 27 ministrov, katere generalni guverner imenuje na predlog predsednika vlade. 4. januarja 2007 je bilo na seznam ministrov dodanih še pet državnih sekretarjev, ki pa niso del kabineta.²² Ministri predlagajo zakonodajo in zagovarjajo delovanje njihovih ministrstev pred nadzorom opozicijskih politik oz. politik, ki niso v vladi.

4.4 ZAKONODAJNA VEJA OBLASTI

Zakonodajna oblast je v rokah parlamenta, instituciji, kjer potekajo razprave, mnenja, nastajajo zakoni, politike in programi, ki so okvir države in lahko rečemo, da ima zaradi tega zelo pomembno mesto v demokraciji.

Osnove kanadskega parlamenta segajo v model britanskega parlamenta, vendar pravila in vrednote oblikujejo Kanadčani sami.

Na podlagi 17. člena ustavnega akta (originalno ime ustavnega akta je Britansko severnoameriški zakon) iz leta 1867 Parlament Kanade sestoji iz treh institucij, ki se med seboj dopolnjujejo v funkcijah in položaju. To so kraljica, ki jo predstavlja generalni guverner, senat- zgornji dom in House of Commons – spodnji dom.²³ Sedež Parlamenta se nahaja v Ottawi, provinci Ontario, njegova glavna naloga je sprejemati zakone.

Oba domova, spodnji (House of Commons) in zgornji (Senat), sta po svoje različna, toda oba imata skupno eno- predstavljata kanadsko ljudstvo.²⁴

4.4.1 ZAKONODAJNI POSTOPEK

Sprejemanje in razpravljanje o zakonskih osnutkih parlamentu vzame največ časa (Brandt v 2002: 155). Zakonodajni postopek, ki omogoča, da osnutek zakona postane zakon, je sestavljen iz treh branj, predloge zakonskih osnutkov pa lahko predlaga tako spodnji kot zgornji dom. *Prvo branje* je formalna faza, v kateri je predstavljen osnutek zakona, ki je nato natisnjen.

²¹ Povzeto po: http://en.wikipedia.org/wiki/Prime_Minister_of_Canada (19.3.2007).

²² Povzeto po: http://en.wikipedia.org/wiki/28th_Canadian_Ministry (21.3.2007)

²³ Povzeto po: <http://www.parl.gc.ca/Information/library/inside/institutions-e.htm#queen> (21.3.2007)

²⁴ Povzeto po: <http://www.parl.gc.ca/Information/library/inside/foundations-e.htm> (22.3.2007)

Drugo branje poteka predvsem v znamenju razprave, ali je zakonski osnutek dober, ki je po drugem branju, če ni zavrjen, predložen posebnemu stalnemu odboru, kjer poteka natančen pregled vsakega člena zakonskega osnutka. Odbor sestavljajo strokovnjaki, ki pregledajo zakonski osnutek z namenom, da ga dopolnijo in predlagajo spremembe. Sledi t.i.poročevalska faza, ko odbor poroča o dopolnitvah in spremembah zakonskega osnutka, poslanci pa glasujejo ali se strinjajo z spremembami ali ne (Brandt 2002: 157–157).

Tretje branje je faza, ko je osnutek predstavljen z vsemi amandmaji in če je branje uspešno oz. ga osebje doma odobrava, dom osnutek zakona pošlje drugemu domu, kjer se postopek ponovi z vsemi tremi branji. Oba domova morata prestati isto proceduro za isti osnutek zakona, predvsem pa se morata oba strinjati z osnutkom, in šele ko je konec tretjega branja v obeh domovih, lahko sledi končna faza, t.i. Royal Assent, kar pomeni, da generalni guverner v imenu kraljice podpiše osnutek zakona in tako osnutek postane zakon.²⁵ Kanadski parlament poleg omenjenih nalog sprejema predloge davkov ter drugih proračunskih dohodkov (Ferfila 2001: 864). Znotraj parlamenta deluje veliko različnih odborov, ki so ustanovljeni za različne namene in tematike.

4.4.2 SENAT – ZGORNJI DOM

Kanadski senat je tipičen primer neizvoljenega drugega doma, ki ga imenuje vlada (formalno sicer generalni guverner) in naj bi zastopal interese federalnih enot Kanade (Grad 2004: 20). V 21. členu kanadske ustave iz leta 1867 je določeno, da v senatu deluje 105 senatorjev, ki niso izvoljeni, temveč imenovani od generalnega guvernerja na predlog predsedniškega ministra dosmrtno ali do dopolnjenega 75. leta starosti²⁶. Največkrat so to člani stranke, katero vodi predsednik vlade, včasih pa predlaga neodvisne ali kandidate iz drugih strank. Sedeži v senatu so razdeljeni regionalno, torej senator zastopa regijo, v kateri prebiva (glej tabelo 4.4.2.1).

²⁵Celoten odstavek povzet po: <http://www.parl.gc.ca/Information/library/inside/work-e.htm#anchor3> (21.3.2007).

²⁶ Doživljenjske člane drugih domov imajo samo še Kanada, Jemen, Velika Britanija in Bahrein (Grims 2006).

Tabela: 4.4.2.1: Razdelitev sedežev po regijah v kanadskem senatu

PROVINCA	ŠTEVILO SENATORJEV
Newfoundland in Labrador	6
Prince Edward Island	4
Nova Scotia	10
New Brunswick	10
Quebec	24
Ontario	24
Manitoba	6
Saskatchewan	6
Alberta	6
British Columbia	6
Nunavut	1
Northwest Territories	1
Yukon Territory	1

Vir: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007).

Člani senata pregledujejo zakonodajo, raziskujejo in ocenjujejo politične zadeve. Osnutki zakonov morajo v senatu uspešno prestatati vsa tri branja tako kot v spodnjem domu, preden ga odobri generalni guverner.²⁷ Predsednik zgornjega doma je t.i. Speaker, ki ga imenuje generalni guverner na predlog predsednika vlade, kateri vodi razprave, kliče senatorje k razpravi in poskrbi za dnevni red. V praksi je značilno, da senat redko zavrne predlog zakona, izdan iz spodnjega doma, poleg tega ima manj vpliva na vlado in nima pristojnosti, zaradi katere bi predsednik vlade moral odstopiti.²⁸

Kanadski senat ima eno posebno pristojnost, to je ratifikacija mednarodnih pogodb, ki pa ga ratificirata oba domova, spodnji in zgornji. Ima pravico do zakonodajne iniciative in zakonodajne iniciative za zakone s področja financ in pravico do vlaganja amandmajev (Grims 2006).

²⁷ Povzeto po: <http://www.parl.gc.ca/Information/library/inside/institutions-e.htm> (22.3.2007).

²⁸ Celotno poglavje povzeto po: http://en.wikipedia.org/wiki/Senate_of_canada (22.3.2007).

4.4.3 HOUSE OF COMMONS – SPODNJI DOM

Spodnji dom, imenovan House of Commons, je bil ustanovljen z že zgoraj omenjenim britansko severnoameriškim aktom leta 1867. Je demokratično izvoljeno telo, v katerem 308 poslancev za obdobje maksimalno 5 let ali manj predstavlja kanadsko ljudstvo. Izvoljeni so v volilnih okrajih. Državljeni izvolijo kandidata v volilnih okrožjih in tisti, ki dobi največ glasov, je nagradjen z mandatom v spodnjem domu.

Vlada in predsednik vlade mora imeti v spodnjem domu podporo, v nasprotnem primeru je pričakovano, da bo vlada odstopila, oz. da bo generalni guverner razglasil ponovne volitve. Odnos vlade in spodnjega doma kaže na to, da sta vlada in njen predsednik odgovorna izvoljenemu spodnjemu domu in s tem posredno državljanom kanadske federacije.

Na videz sta oba domova po moči enakovredna, če upoštevamo dejstvo, da mora zakonodajni postopek v obeh domovih prestati uspešna tri branja, preden predlog postane zakon. Toda ne smemo zanemariti dejstva, da je vlada odgovorna samo spodnjemu domu in brez njegove podpore ne more delovati. Poleg tega večina zakonskih osnutkov izvira iz spodnjega doma, pooblaščen je glede zakonskih predlogov davčne zakonodaje in kar zadeva državnega denarja. Tako kot je v senatu določen Speaker (predsednik senata), je s tajnimi volitvami sodelavcev izbran tudi predsednik spodnjega doma, ki skrbi za red in pravila v spodnjem domu.

Delovno leto spodnjega doma poteka od konca januarja do sredine junija ter sredine septembra in do decembra.²⁹

4.5 POLITIČNE STRANKE IN VOLITVE V KANADI

Po zadnjih volitvah, ki so bile 23. januarja 2006, so v kanadskem parlamentu predstavljene štiri politične stranke: Konservativna stranka (Conservative Party of Canada), Liberalna stranka (Liberal Party of Canada), Nova demokratska stranka – NDP (New Democratic Party) in Bloc Québécois.

Na omenjenih volitvah je zmagala Konservativna stranka pod vodstvom Stephena Harper, sedanjega kanadskega premiera, liberalci pa so se tokrat morali sprijazniti z vlogo v opoziciji. Dolgo časa sta si konservativna in liberalna stranka podajali premierske stolčke in lahko bi rekli, da se je kanadsko politično prizorišče skorajda približalo dvostrankarstvu v ZDA

²⁹ Celotno poglavje povzeto po: http://en.wikipedia.org/wiki/House_of_commons_canada#Legislative_functions in <http://www.parl.gc.ca/Information/library/inside/institutions-e.htm> (22.3.2007).

(Ferfila 2001: 865). S kasnejšimi delnimi volitvami (by election), ki so bile 27.11.2006, je prišlo do nekaterih sprememb.

Konservativna stranka³⁰ je bila ustanovljena leta 2003 in trenutno tvori kanadsko vlado pod vodstvom premiera Stephena Harperja, ki vodi stranko od leta 2004. Korenine omenjene stranke segajo že v leto 1854, ko sta Sir John A. Macdonald in Sir George – Etienne Cartier ustanovila Liberalno – konservativno stranko, kasneje znano kot Konservativno stranko. Nova konservativna stranka je osredotočena na ekonomijo, okrepitev kanadske vojske, strožji zakoni in red, njihov voditelj je znan po močni podpori vojske in nasprotovanju nekaterih perečih tematik kot je zavračanje istospolnih porok. Liberalna stranka³¹ je pod vodstvom Stephana Dion najstarejša federalna stranka in trenutno sestavlja opozicijo v kanadskem parlamentu in je stranka, ki je vladala največkrat do sedaj. Orientirana je levo – sredinsko, njen program pa je kombinacija liberalno – socialne z ekonomsko politiko. Nova demokratska stranka (NDP)³² je kanadska politična stranka s social – demokratsko filozofijo, ki jo vodi Jack Layton, ustanovljena je bila leta 1961. Pripadniki politične stranke so zagovorniki nekaterih družbeno problematičnih tematik kot so pravice homoseksualcev, okoljevarstvene zaščite, zaščite človekovih pravic, javnega zdravstva/.../.

Danes ni prav veliko Kanadčanov, ki bi podpirali omenjeno stranko, kljub temu, da je bila v nekaterih provincah vladajoča stranka, ni prišlo do kakšnih sprememb na bolje (Ferfila 2001: 864). Bloc Québécois (BQ)³³ – Nacionalna stranka je politična stranka, ki je v kanadskemu političnemu prostoru vnesla novosti in svežino z ideologijo nacionalizma in je edina kanadska federalna politična stranka, ki je predstavljena v spodnjem domu, hkrati pa je aktivna samo v eni provinci – Quebec. Če primerjamo ideologijo, nacionalna stranka precej sledi Novi demokratski stranki, če izključimo seveda suverenost Quebeca, najmočnejše ideologije nacionalne stranke. Vodi jo Gilles Duceppe.

Predstavila sem vse štiri politične stranke, ki so na zadnjih splošnih volitvah dobile sedeže v kanadskem parlamentu, poleg teh pa so svoj delež sedežev zasedli tudi kandidati, ki ne pripadajo nobeni politični stranki in so neodvisni (glej sliko 4.5.1).

³⁰ Glej http://en.wikipedia.org/wiki/Conservative_Party_of_Canada#Ideology (28.3.2007).

³¹ Glej: http://en.wikipedia.org/wiki/Liberal_Party_of_Canada (28.3.2007).

³² Glej: http://en.wikipedia.org/wiki/New_Democratic_Party (28.3.2007).

³³ Povzeto po: <http://www.bloquebecois.org/fr/publications-english.asp> (28.3.2007).

Slika 4.5.1: Rezultati zadnjih splošnih volitev 23.1.2006 in spremembe z dnem 21.3.2007

Stranka	Spodnji dom		Zgornji dom	
	Volitve 23.1.2006	12.4.2007 ³⁴	Volitve 23.1.2006	21.3.2007
Konservativna stranka	124	125	23	23
Liberalna stranka	103	100	67	62
Bloc Québécois	51	49	0	0
Nova demokratska stranka	29	29	1	0
Neodvisni	1	3	5	4
Napredna kanadska stranka	0	0	4	3
Skupaj	308	306	100	93
Prosto	0	2	5	12
Skupaj	308		105	

Vir: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia 2007.

Kanadski volilni sistem³⁵ temelji na parlamentarnemu sistemu Velike Britanije. Državljeni kanadske federacije, ki so dopolnili najmanj 18 let, imajo pravico participirati *na splošnih volitvah*,³⁶ *dopolnilnih volitvah (by elections)*³⁷ ali na *referendumu*³⁸. Na splošnih federalnih volitvah volijo svoje lokalne kandidate v spodnji dom (House of Commons) po volilnih okrajih, ki so geografsko razdeljeni, število le teh pa je določeno z Ustavnim aktom. Kandidat kandidira v svojem volilnem okraju neodvisno ali kot kandidat politične stranke. Zmagovalec je tisti, ki dobi največ glasov. Politična stranka, ki dobi največ glasov v celotni državi, je zmagovalka in sestavlja vlado, predsednik te stranke pa je tudi predsednik vlade, ki imenuje mesta v Kabinetu. Stranka, ki je po številu glasov dosegla drugo mesto, opravlja vlogo

³⁴ Spremembe v članstvu od volitev januarja 2006 do 21.3.2007: Mr.Emerson (Lib) prestopil .v konservativno stranko 6.2.2006; Mr. Sauvageau (BQ) umrl 28.8.2006; Mr.Fontana (Lib.) odstopil 20.9.2006; Mr. Turner (CPC) sedaj neodvisen od 18.10.2006; Mr. Gravel (BQ) nasledil umrlega Sauvageaua; Mr. Pearson (Lib.) zasedel mesto Fontane; Mr. Khan (Lib.) prestopil h Konservativnim 5.1.2007; Mr. Lapierre (Lib.) odstopil 28.1.2007; Mr. Turner (prej kot neodvisen kandidat) prestopil k Liberalnim 6.2.2007; Mr. Loubier (BQ) odstopil 21.2.2007; Mr. Comuzzi (Lib.) od 21.3.2007 dela kot neodvisen kandidat; Ms.Thibault izstopila iz BQ in deluje kot neodvisna Povzeto po: <http://www.parl.gc.ca/information/about/process/house/partystandings/standings-e.htm> (3.5.2007).

³⁵ Povzeto po: http://en.wikipedia.org/wiki/Elections_in_Canada (2.4.2007)

³⁶ Povzeto po: http://en.wikipedia.org/wiki/Canadian_electoral_system (2.4.2007)

³⁷ Povzeto po: <http://en.wikipedia.org/wiki/By-election> (2.4.2007)

³⁸ Povzeto po: <http://en.wikipedia.org/wiki/Referendum#Canada> (2.4.2007)

opozicije. Dopolnilne volitve (by elections) so posebne, naknadne volitve, ko je potrebno na prosta mesta izvoliti nove predstavnike. Ponavadi je to potrebno, ko trenutni predstavnik umre ali odstopi.

Referendumi na nacionalni ravni so v Kanadi zelo redki, do sedaj štejemo le tri, nazadnje je bil leta 1992 o prenovi kanadske ustave, pri katerem je 55% državljanov glasovalo proti. Referendumi lahko potekajo tudi na ravni provinc.

4.6 SODNA VEJA OBLASTI

Organizacija kanadskega sodnega sistema temelji na podlagi Ustavnega akta iz leta 1867, v katerem je določena piramidalna organizacija sodišč v štiri ravni. Večina sodnih primerov se začne obravnavati na provincialnih sodiščih in se po potrebi pomikajo na višja sodišča.

Vrh sodne piramide zaseda Vrhovno sodišče, ki deluje na nacionalni ravni. Stopničko nižje zasedata Federalno apelacijsko (prizivno) sodišče in Federalno sodišče. Naslednja stopnja je Računsko sodišče. Na dnu sodne kanadske hierarhija sodijo sodišča provincialna in teritorialna sodišča, ki zajemajo ogromno večino primerov kriminalnega, družinskega in civilnega prava (povzeto po: http://www.scc-csc.gc.ca/aboutcourt/system/index_e.asp 4.4.2007).

Organizacija kanadskih sodišč:

Kanadsko Vrhovno sodišče³⁹ je po svojih pristojnostih na vrhu sodne piramide kot najvišje sodišče v Kanadi, v katerem deluje predsednik vrhovnega sodišča in osem vrhovnih sodnikov, imenuje jih generalni guverner na predlog Kabineta, po zakonu pa morajo biti trije od devetih sodnikov iz Quebeca. Ustanovljeno je bilo leta 1875 s Parlamentarnim aktom, vendar je šele leta 1949 pridobil prave pristojnosti najvišjega kanadskega sodišča. Omenjeno sodišče je vrhovno pritožbeno sodišče vseh kanadskih sodišč in rešuje zadeve vseh pravnih področji, tudi ustavnega, kriminalnega, civilnega in upravnega prava. Naloga Vrhovnega sodišča je reševanje pritožb provincialnih in teritorialnih sodišč, podajanje mnenja kabinetu o pomembnih zakonodajnih in ustavnih vprašanj, interpretirati federalno, provincialno zakonodajo ter pristojnosti kanadskega parlamenta. Posebnost kanadskega Vrhovnega sodišča

³⁹Povzeto po: http://en.wikipedia.org/wiki/Supreme_Court_of_Canada in http://www.scc-csc.gc.ca/aboutcourt/system/index_e.asp (4.4.2007).

je prav v tem, da zajema široko področje sodne oblasti, saj so v večini evropskih, latinskih in južnoameriških držav ustavni in upravni primeri ločeni.

Federalno sodišče⁴⁰ je bilo ustanovljeno leta 1971, od leta 2003 pa se je odcepilo od Federalnega apelacijskega oz. prizivnega sodišča, sedaj delujeta samostojno. V Federalnem sodišču deluje 32 sodnikov in predsednik sodišča, njegove pristojnosti pa so raziskovanje sprejetih odločitev federalne oblasti, njihovih komisij ter ministrstev.

Federalno apelacijsko sodišče⁴¹ – ustanovljeno je bilo leta 2003, dvanajst sodnikov s predsednikom na čelu rešujejo pritožbe s Federalnega sodišča in Računskega sodišča.

Računsko sodišče⁴² je bilo ustanovljeno leta 1983 in že samo ime pove, da je njegova primarna odgovornost reševanje davčnih in denarnih zadev. Računsko sodišče razrešuje primere, ki zadevajo dohodninski davek, premoženje ali službeno zavarovanje, pritožbe lahko podajo posamezniki ali korporacije zoper kanadske vlade.

Teritorialna in provincialna sodišča⁴³ so sodišča na dnu kanadske sodne piramide in obravnavajo večina primerov, ki vstopijo v kanadski sodni sistem. Ukvarjajo se predvsem s kriminalnimi primeri, družinskim in civilnim pravom.

4.7 PROVINCE IN TERITORIJI

Pri federativnih oblikah političnega sistema je vladna avtoriteta razdeljena med osrednjo vlado in državnimi (ZDA) ali provincijskimi vladami (Kanada). Vsaka od obeh ravneh vlad imajo v pristojnosti svoje javne politike, izvorna pooblastila in izvirne finance (Ferfila 2001).

Kanada je federacija, sestavljena iz desetih provinc (glej str.1) in treh teritorijev, Northwest Territories, Nunavut in Yukon. Province dobijo denar od vlade in od lastnih davkov. Zakonodaja v provincah je enodomna, predsednik vlade vsake province je predsednik stranke, ki ima največ sedežev, kraljevi predstavniki province pa so t.i. Lieutenant Governor, imenuje jih generalni guverner na predlog predsednika vlade. Telo zakonodaje je v provincah imenovan kot zakonodajni zbor oz. Legislative Assembly, izjema so le Nova Scotia, Newfoundland and Labrador, kjer se imenuje Hiša zborovanja oz. House of Assembly ter v Quebecu, kjer je imenovan Nacionalni zbor oz. National Assembly. Voditelj teritorijev so

⁴⁰ Povzeto po: http://www.fca-caf.gc.ca/about/jurisdiction/jurisdiction_e.shtml (11.4.2007)

⁴¹ Povzeto po: http://www.fca-caf.gc.ca/about/jurisdiction/jurisdiction_e.shtml (11.4.2007)

⁴² Povzeto po: http://www.tcc-cci.gc.ca/main_e.htm (11.4.2007)

⁴³ Povzeto po: http://www.scc-csc.gc.ca/aboutcourt/system/index_e.asp (11.4.2007)

Komisarji, teritoriji nimajo take oblasti kot province, ker jim jo dodeli vlada. Vsak teritorij izvoli enega člana v spodnji dom, v senatu pa ima vsak po enega predstavnika.⁴⁴

5. POLITIČNI SISTEM ZDA

5.1 DRŽAVNA UREDITEV ZDA

Dan neodvisnosti (Independence Day), 4. julij, je dan ko Združene države Amerike praznujejo svoj rojstni dan, saj se je na ta dan leta 1776 z Deklaracijo o neodvisnosti trinajst kolonij odcepilo od Velike Britanije, posledično je nastala ena največjih in najvplivnejših velesil na svetu. Danes je še zelo malo federativnih držav in ZDA so ene izmed njih, zato pravimo, da je politični sistem ZDA federativni politični sistem, saj obsega kar 87.576 vlad, 3.034 okrajev, 19.429 občin, 16.504 mestnih občin, 13.506 šolskih okrožij ter 35.052 posebnih okrožij.⁴⁵ Ameriška vlada je predsedniška, kar pomeni, da je predsednik države hkrati predsednik vlade (Ferfila 2001: 10).

Arend Lijphart (1984: 33–36) je ameriško demokracijo opisal po naslednjih karakteristikah:

- Koncentracija moči izvršilne veje oblasti v rokah ameriškega predsednika, ki je voditelj ene od dveh strank in izbira člane svojega kabineta,
- stroga delitev izvršilne in zakonodajne veje oblasti,
- uravnovešena dvodomnost, kjer sta senat in predstavniški dom kot zakonodajni telesi povsem enakovredni,
- dvostrankarski politični sistem demokratov in republikancev,
- heterogene politične stranke s podobnimi političnimi programi,
- večinski elektoralni sistem,
- federalizem,
- napisana ustava in manjšinski veto, saj je ameriška ustava dopolnjena lahko preko procesa, ki vključujejo dve uspešno kvalificirani večini.

⁴⁴ Sestavek povzet po: http://en.wikipedia.org/wiki/Provinces_and_territories_of_Canada#Territories_of_Canada (11.4.2007)

⁴⁵ Povzeto po: http://en.wikipedia.org/wiki/Local_government_of_the_United_States#Types_of_local_government (3.5.2007).

5.2 KRATKA ZGODOVINA AMERIŠKE USTAVE

Ameriška ustava je najstarejša pisana veljavna ustava v svetu in je imela velik vpliv na razvoj ustav po vsem svetu. Z ameriško ustavo se je razvila ena najstarejših demokracij na svetu, ki je danes znana kot gospodarska, politična, vojaška in znanstvena velesila na svetu. Ideja o svobodnem posamezniku, suvereno ljudstvo in omejena oblast so temeljna načela, na katerih so tedanji politični veljaki gradili bodočo politično skupnost (Jaklič, Toplak 2005: 11–12). Kot prvo ameriško ustavo velikokrat imenujemo t.i. Člene konfederacije, ki so dodeljevali pristojnosti neodvisnim trinajstim kolonijam, ki so jih politiki takrat oblikovali v zvezo oz. Konfederacijo (Jaklič, Toplak 2005: 14). Delovanje in obstoj ohlapne zveze je pripeljalo do tega, da je bil na predlog federalista Jamesa Madisona sklican sestanek, ki je zaznamoval ameriško zgodovino, saj je bil na njem predstavljen osnutek bodoče ustave, imenovan The Virginia Plan, v katerem je Madison predlagal delitev oblasti na zakonodajno, sestavljeno iz dveh domov, predstavniškega doma in senata, izvršno ter sodno, pri tem pa naj bi bila zakonodajna veja najmočnejša.⁴⁶ Pri oblikovanju ameriške ustave sta nastali dve struji, federalisti, ki so podpirali ustavo in antifederalisti, ki so bili proti. Na koncu so le sklenili t.i. Veliki kompromis in leta 1787 je bila sprejeta ameriška ustava na ustavodajni skupščini, ratificirana pa je bila leto kasneje (Vidmar 2006: 18).

Ameriška ustava ima po mnenju mnogih enega najbolj zapletenih postopkov spreminjanja ustave. Predlog za začetek spremembe ustave morata dati dve tretjini obeh domov kongresa, potrditi ga morajo tri četrtine parlamentarcev ali tri četrtine posebej izvoljenih zborov, zasedanj po vseh državah (Ferfila 2001: 53).

5.3 IZVRŠILNA VEJA OBLASTI

V Ameriki prevladuje predsedniški sistem, kar pomeni, da je predsednik države tisti, ki vodi državo, izvoljen je na neposrednih volitvah in je hkrati šef vlade oz. šef izvršilne veje oblasti (Ferfila 2001: 10). Predsedniški sistem kot tak dodeljuje predsedniku močnejše pristojnosti kot v ostalih demokratičnih sistemih.⁴⁷ Izvršilna oblast v ZDA je v rokah dveh izvoljenih političnih mogotcev: predsednika ZDA in podpredsednika ZDA (Bowles 1998: 98).

⁴⁶ Povzeto po: http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_Constitution#History (16.4.2007).

⁴⁷ Glej stran 9.

5.3.1 PREDSEDNIK ZDA

Ameriški predsednik ima dva izrazito močna položaja: institucionalnega in simbolnega. Je najpomembnejša politična oseba in je eden izmed temeljev ameriškega političnega sistema in simbol ameriškega ljudstva (Ferfila, Kos 2002: 393). Ameriška ustava⁴⁸ določa, da je ameriški predsednik, vrhovni poveljnik najmočnejše armade na svetu, ki »kraljuje« v Beli hiši, oseba, ki je dopolnila najmanj 35 let in je rojen v ZDA (Ferfila 2001: 843). Predsednik je izvoljen na neposrednih volitvah za dobo 4 let z možnostjo ponovne izvolitve, izvolijo ga elektorji (Electoral College), ki glasujejo za svojega kandidata. Če pogledamo nazaj v zgodovino, so bili do sedaj vsi ameriški predsedniki moški in belci (glej Ferfila in drugi 2001: 843).

Trenutni predsednik ZDA je George W. Bush, ki je s svojim predsedovanjem nedvomno zaznamoval ameriško politično zgodovino. Po 11. septembru 2001 je ameriškim državljanom in svetu pokazal pot, kako maščevati teroristični napad na Ameriko in dejstvo je, da so ljudje to verjeli. Od takrat pa do danes je njegova priljubljenost močno upadla, ljudje so prenehali verjeti v njegovo notranje in zunanjepolitično vodenje (glej Jeromel, Horvat 2006: 116).

Ameriška ustava daje predsedniku izjemno veliko moč, saj mu podeljuje pet najpomembnejših vlog v državi. Predsednik združuje:

- funkcijo predsednika države,
- funkcijo predsednika vlade,
- funkcijo vrhovnega poveljnika,
- funkcijo vrhovnega diplomata,
- funkcijo glavnega poosebljanja prioritete države (Ferfila, Kos 2002: 392).

Poleg ustavnih funkcij opravlja še sklop vlog, ki niso predpisane v ustavi:

- je vodja stranke,
- zaščitnik miru,
- glavni manager blaginje ameriškega naroda,
- svetovni vodja in
- najpomembnejši glas ameriškega naroda (Denton v Ferfila, Kos 2002: 392).

⁴⁸ V II. členu ameriške ustave je Slovesna izjava, s katero predsednik ZDA prisega: « I do solemnly swear that I will faithfully execute the Office of President of the United States, and will to the best of my Ability, preserve, protect and defend the Constitution of United States.» (Kos, Ferfila 2002: 391).

Če pogledamo razmerje kongres – predsednik ZDA, ugotovimo, da njun odnos temelji na neodvisnosti, ker predsednika ne voli kongres, ga ne more odstaviti, mu ne določa pravic, predsednik pa hkrati ne more biti član kongresa (glej Ferfila, Kos 2002: 392). Zelo pomembna predsednikova možnost vplivanja je, da kongresu prepreči sprejetje zakona, saj ima pravico veta, če pa ga podpiše, zakonski predlog postane zakon (glej Ferfila 2001: 844). Predsednik ZDA lahko v desetih dneh da veto na predlog zakona in v tem primeru se predlog vrne v kongres. Ponovno ga morata obravnavati oba domova, zakon mora biti izglasovan s kvalificirano večino glasov dveh tretjin vseh članov domov, da bi bil predsedniški veto v kongresu preglasovan (Grims 2006: 56).

Ko govorimo o ameriškemu predsedniku kot vrhovnemu poveljniku, mislimo s tem predvsem na njegove pristojnosti sprejemanja ključnih odločitev. Harry Truman je odločil, kdaj in kje so uporabili atomsko bombo na Japonskem, Nixon se je odločil za napad na Kambodžo, Reagan za napad na Grenado, George Bush na Irak (Ferfila 2001: 843–844).

Predsednik ZDA ni samo politik v svoji državi, temveč postavlja dnevni red svetovne politike (agenda builder) tako doma kot v svetu. Znamenite predsedniške govore, srečanja, tiskovne konference in sestanke stalno spremljajo domači in svetovni mediji, zato je nenehno izpostavljen očem javnosti (glej Ferfila 2001: 844).

Predsednikove vloge se prepletajo in povezujejo med sabo, v njegovih rokah je skoncentrirano veliko moči, pristojnosti in lahko rečemo, da opravlja vlogo dvojnega predsednika, domačega in mednarodnega (glej Ferfila 2001: 843). Po ustavi je določeno, da se predsednika, podpredsednika in ostale državne uradnike v primeru izdaje, podkupnine ali drugih težjih kaznivih dejanj kot posledica obsodbe po ustavni obtožbi (impeachment)⁴⁹ razreši z mesta. V primeru odstranitve predsednika s predsedniškega mesta, njegove smrti ali v primeru nesposobnosti opravljanja pristojnosti, »podeduje« vse predsedniške funkcije podpredsednik.⁵⁰

Istočasno je ameriški podpredsednik predsednik senata, vendar ni senator in ne glasuje, razen v primeru neodločenega glasovanja (glej Ameriška ustava I.člen, 3. razdelek). Podpredsednik ZDA je izvoljen na volitvah istočasno kot predsednik.

⁴⁹ Ustavna obtožba ali impeachment je proces zoper javnega uslužbenca Združenih držav, ki ga na predlog predstavniškega doma vodi izključno senat in v katerem gre za vprašanje odstranitve uslužbenca z njegovega položaja zaradi krivdnih razlogov (Jaklič, Toplak 2005: 40).

⁵⁰ Trenutni podpredsednik ZDA je Dick Cheney.

5.3.2 KABINET PREDSEDNIKA ZDA (THE CABINET)

Kot vsi politični voditelji in predsedniki, ima tudi predsednik ZDA svoje svetovalce, ki delujejo v kabinetu in izvršni pisarni (Executive Office of the President), v kateri deluje vrsta izvršnih in svetovalnih struktur.⁵¹ Ključne so predvsem tri:

1. Svet za državno varnost (The National Security Council) združuje vojaške in mednarodne svetovalce.
2. Svet gospodarskih svetovalcev, sestavljen iz treh članov, ki jih imenuje predsednik, njihova naloga pa je pomoč predsedniku pri oblikovanju gospodarske politike.
3. Urad za vodenje in proračun, ki se ukvarjajo s proračunom (Ferfila 2001: 845).

Glavna naloga predsedniškega kabineta, določena z ustavo, je svetovati predsedniku. Sestavljajo ga podpredsednik (Vice president), petnajst izvršnih departmentov oz. sekretarjev in generalni državni tožilec (Attorney General).⁵² Člane kabineta imenuje predsednik, kandidati so nato predstavljeni na t.i. zaslišanju (hearing) v senatu, ki poda svoje mnenje (Šefic v Vertovšek 2004: 47). Predsednikov kabinet ni izvršilno telo, ker nima pooblastil, da bi odločal o vladni politiki (Bowles 1998:112). Ministri (Secretaries) so odvisni od predsednika, so mu podrejeni in odgovorni (Vertovšek 2004: 47).

Ministrstva, ki trenutno sestavljajo predsedniški kabinet, so⁵³:

- Ministrstvo za kmetijstvo (Department of Agriculture)
- Ministrstvo za okolje (Department of Interior)
- Ministrstvo za zunanje zadeve (Department State)
- Ministrstvo za obrambo (Department of Defense)
- Ministrstvo za finance (Department of Treasury)
- Ministrstvo za trgovino (Department of Commerce)
- Ministrstvo za transport (Department of Transportation)
- Ministrstvo za energijo (Department of Energy)
- Ministrstvo za izobraževanje (Department of Education)
- Pravosodno Ministrstvo (Department of Justice)

⁵¹ V izvršni pisarni deluje še Urad za razvoj politike, Urad za znanstveno in tehnološko politiko, Svet za kakovost okolja, Urad za administracije in Urad trgovinskih predstavnikov (glej Ferfila 2001: 845).

⁵² Povzeto po: <http://www.whitehouse.gov/government/cabinet.html> (19.4.2007).

⁵³ Povzeto po: <http://www.whitehouse.gov/government/cabinet.html> (20.4.2007)

- ❑ Ministrstvo za zdravje in socialna vprašanja (Department of Health and Human Service)
- ❑ Ministrstvo za gradnjo in urbanistični razvoj (Department of Housing and Urban Development)
- ❑ Ministrstvo za delo (Department of Labor)
- ❑ Ministrstvo za domačo varnost (Department of Homeland Security)
- ❑ Ministrstvo za vojne veterane (Department of Veterans Affairs)

Poleg naštetih administracij v predsednikovem kabinetu, v njem delujejo še podpredsednik ZDA, predsednikov šef osebja, Agencija za varovanje okolja, Ameriško delavsko predstavništvo in Urad za nacionalno politiko nadzora nad drogami (<http://www.whitehouse.gov/government/cabinet.html> 20.4.2007).

5.4 ZAKONODAJNA VEJA OBLASTI

Prvi člen ameriške ustave dodeljuje zakonodajno oblast kongresu, ki je deljen na senat in predstavniški dom, zato pravimo da je dvodomen. Parlamenti v svetu se razlikujejo po sestavi in svojih nalogah. Za ameriški kongres je značilno, da uresničuje federativno enakopravnost kot delitev oblasti. Zanimivost ameriškega kongresa je ta, da sta oba domova skoraj enako močna, saj je v večini dvodomnih parlamentih eden bolj pomemben od drugega (Ferfila 2001: 57).

5.4.1 AMERIŠKI KONGRES

Poglavitna ustavna funkcija kongresa je oblikovanje politik, zato lahko rečemo, da je kongres policymaker (glej Ferfila 1992: 191). Je zakonodajno telo, ki ga sestavljata senat in predstavniški dom. Po ameriški ustavi⁵⁴ ima kongres naslednje glavne pristojnosti:

- ❑ Določanje in zbiranje davkov, taks, carin in trošarin,
- ❑ plačevanje dolgov,
- ❑ zagotovitev skupne obrambe ter splošne blaginje ZDA,
- ❑ izposojanja denarja v imenu ZDA,

⁵⁴ Glej Ameriško ustavo.

- urejanje trgovine s tujimi narodi,
- osnovanja enotnega sistema pridobitve državljanstva in enotne zakonodaje na področju stečajev po vseh ameriških državah,
- predpisovanje kazni za ponarejanje vrednostnih papirjev,
- ustanavljanje poštnih uradov in poštnih poti,
- ustanavljanje sodišč,
- napovedati vojno, zbrati in vzdrževati vojsko,
- sprejemanje zakonov, ki so nujni in primerni za izvajanje navedenih pristojnosti/.../.

Oba domova enakopravno sprejemata zakone in državni proračun, vendar ima določeno prednost pri nekaterih zadevah predstavniški dom (zakonodajno iniciativnost glede finančnih zakonov), pri zunanji politiki in imenovanju funkcionarjev pa ima prednost senat (Grad 2000: 59). Oba domova imata vodjo večine in manjšine (Majority Leader, Minority Leader) (Ferfila 2001: 840).

5.4.1.1 Predstavniški dom

Predstavniški dom je v primerjavi z senatom bolj institucionaliziran, bolj hierarhičen in manj anarhičen. Več se ukvarja z gospodarskimi zadevami in proračunom, poleg tega mora biti vsa zakonodaja, povezana z obdavčitvami in dohodki predlagana v Predstavniškemu domu (glej Ferfila 2001: 57). Imenuje ga ljudstvo na neposrednih volitvah za dobo dveh let (Tocqueville 1996: 120). Predstavniški dom vodi govornik doma – Speaker of the House, ki ga člani doma izberejo sami, prav tako sami izberejo druge vodstvene organe (Ferfila 1992: 192). Govornik doma je član stranke, ki zaseda večino v domu. Število predstavnikov je odvisno od števila njenih prebivalcev, največ jih ima Kalifornija 45, medtem ko ima Wyoming le enega (Grims 2006). Predlogi zakonov o zbiranju državnih dohodkov izvirajo iz predstavniškega doma, Senat sme pri tem predlagati amandmaje in soglašati z njimi tako kot pri ostalih zakonih. Trenutna predsednica predstavniškega doma je Nancy Pelosi in je prva ženska v ameriški zgodovini, ki je zasedla to mesto (<http://speaker.gov/about?id=0003>, 23.4.2007).

5.4.1.2 Senat

Senat oz. zgornji dom se od predstavniškega doma ne razlikuje po samem načelu predstavljanja, ampak tudi po načinu izvolitve, po trajanju mandata in po različnih pristojnostih (Tocqueville 1996: 120). Oba domova sta edina zakonodajalca na zvezni ravni. Predsednik Senata⁵⁵ je podpredsednik ZDA, vendar ni senator in ne glasuje, razen v primeru neodločenega glasovanja (glej str. 25). V senatu sedi sto senatorjev⁵⁶ za obdobje 6 let. Izvoljeni so na neposrednih volitvah, ki potekajo po večinskem volilnem sistemu. V 48 državah se uporablja za volitve v senat enokrožni večinski volilni sistem, izjemi sta državi Louisiana in Georgia, kjer se uporablja dvokrožni večinski volilni sistem. Volitve potekajo vsaki dve leti tako, da se vsakokrat voli po ena tretjina senata (dvakrat po 33 in enkrat 34 senatorjev) (Grims 2006: 54).

Naloga senata je sodelovanje pri oblikovanju zakonov, imenovanja vladnih uslužbencev in sojenje o političnih prestopkih ter potrjevanje pogodb, ki jih sklene predsednik (glej Tocqueville 1996: 120–121 in Ferfila 2001: 57). Izjema so finančni zakoni, katerih predlog lahko sprejme samo predstavniški dom, senat pa ga lahko amandmira. Senat ima tudi nekatere posebne pravice kot je soglašanje nekaterim imenovanjem predsednika države, npr.: ambasadorjev, sekretarjev v kabinetu predsednika države, sodnikov vrhovnega sodišča, hkrati pa odloča o ratifikaciji mednarodnih pogodb (za ratifikacijo je potrebna kvalificirana dveh tretjin glasov vseh članov senata (Grims 2006: 56).

Če predstavniški dom izglasuje predlog za odpoklic predsednika države (impeachment), ima senat ustavno pravico, da nastopi v vlogi sodišča. Senat nadzoruje izvršno oblast preko svojih delovnih teles in preiskovalnih komisij, ki imajo veliko moči in vpliva.

5.4.1.3 Zakonodajni postopek – vloga odborov in pododborov

Vsi parlamenti imajo odbore, ki usmerjajo skupine parlamentarcev pri posebnih vprašanjih. Tako ima tudi ameriški kongres svoje odbore, ki imajo funkcijo zavrnitev ali priprava zakonov od osnutka do oblike, ki je primerna za predsednikov podpis (Ferfila 2001: 840).

V Kongres vsako leto pride okoli deset tisoč zakonskih osnutkov, naloga odborov in pododborov pri tem je, da temeljito preučijo zakonske predloge. Zakone lahko predlagajo vsi

⁵⁵ Trenutni predsednik Senata je Dick Cheney.

⁵⁶ Ustava določa, da mora biti kandidat za senatorja star najmanj 30 let, ameriški državljan najmanj devet let (Ameriška ustava).

člani obeh domov. Predloge zakonov obravnavajo posebni odbori, njihova naloga pa je predlog zavrniti ali sprejeti. nov zakonski osnutek gre na specializiran pododbor, ki organizira poročanje (hearing). Pri poročanju gre za pridobivanje mnenj znanstvenikov, strokovnjakov ter dopolnjevanje in obdelavo zakonskega besedila (Ferfila v Grims 2006). Če je zakon sprejet, je naloga odborov nadzorovanje birokracije nad zakonskim uresničevanjem (glej Ferfila in drugi 2001: 841). Značilno za ameriške odbore je, da so zelo vplivni pri oblikovanju politik in so visoko strokovni (Ferfila 2001: 58).

Poznamo štiri vrste odborov:

- Stalni odbori delujejo tako v senatu kot predstavniškem domu, npr.: odbor za proračun, veteranske zadeve, vojsko, energijo in naravne vire itd.
- Skupni odbori so oblikovani za izbrana področja.
- Konferenčni odbori so oblikovani takrat, ko senat in predstavniški dom oblikujeta različne zakonske rešitve za isto področje.
- Posebni odbori se imenujejo za izjemne primere, npr.: senatni odbor za afero Watergate (Ferfila 2001: 840–841).

5.5 POLITIČNE STRANKE V ZDA

Ameriški politični sistem je dvostrankarski sistem, poleg demokratov in republikancev se občasno pojavi še kakšna druga stranka, pomen le teh je odpiranje novih svežih problemov in so kot varnostni ventil za politično nezadovoljstvo (Bowles 1998: 18, Ferfila 2001: 828).

Za ameriške politične stranke je značilno, da so ohlapna organizacija političnih somišljenikov, ki zajemajo široko pahljačo političnih prepričanj in ne poznajo strankarske discipline (Grad 1994: 31). Obstaja nepremagljiv argument, da imajo ZDA najbolje definiran in najstarejši dvostrankarski sistem na svetu (Klingemann, Hofferbert, Budge 1994: 136). V zadnjih desetletjih lahko opazimo štiri značilnosti ameriškega strankarskega življenja:

- 1) Zmanjšala se je strankarska lojalnost državljanov, a je še vedno velika. Kritične so predvsem mlajše generacije.
- 2) Strankarska organizacija se je okrepila in postala učinkovitejša, to še posebej velja za republikance.
- 3) Profili obeh strank so se izkristalizirali, tipični predstavniki republikancev so konservativci, študenti, menedžerji; močno prodemokratski so špansko govoreči Američani, več kot 80% črncev je demokratov itd.

- 4) Obe stranki sta financirani bolj kot kdaj koli prej, izurili sta se pri zbiranju denarja (glej Ferfila 2003: 15).

Republikance in demokrate štejemo med najbolj pragmatične stranke, kar pomeni, da imajo bolj ali manj splošne in nedefinirane politične cilje in znotraj tega veliko političnega manevrskega prostora (Grad 2000: 39).

Delovanje strank je močnejše čutiti v predstavnem domu kot v senatu (Grims 2006: 61). Na štiri leta vsaka stranka organizira nacionalno konvencijo, kjer imenujejo predsedniškega in podpredsedniškega kandidata, hkrati pa se napiše strankin program (Derbyshire 1996: 459).

5.6 SODNA VEJA OBLASTI

Moč sodne veje oblasti je prenesena na Vrhovno sodišče (Supreme Court), prizivna sodišča (Courts of Appeal) in okrožna sodišča (District Courts). Vse zvezne sodnike imenuje predsednik, Senat pa poda mnenje in soglasje.⁵⁷

Okrožna sodišča so prva stopnička v ameriškem sodnem sistemu, saj se večina sodnih postopkov prične prav tu. Razrešujejo primere, ki so v zvezi z zločini, civilne tožbe, primeri pomorskega prava, nadzor nad delovanjem zveznih agencij ipd., vendar se velika večina primerov tu ne razreši, temveč se njihovo reševanje nadaljuje na prizivnih sodiščih. Postopek reševanja je dolgotrajen, kar je ena izmed značilnosti ameriškega sodnega sistema.

Prizivna sodišča preučijo in skušajo rešiti vse primere, ki jih okrožna sodišča niso. V ZDA je 12 sodniških območij, vsako ima svoje prizivno sodišče, obravnave potekajo pred tremi sodniki, odločitve so sprejete z večino udeleženih sodnikov.

Vrhovno sodišče je na vrhu zveznega sodnega sistema, v njem deluje glavni sodnik (chief justice) in osem pridruženih sodnikov (associates), ki jih imenuje predsednik ZDA v soglasju z Senatom (Grad 2000: 60). Najpomembnejša pristojnost vrhovnega sodišča je opravljanje ustavnosodne kontrole. Vrhovno sodišče zagotavlja uniformnost razlag zveznih zakonov, poleg tega razrešuje konflikte med državami. Je edino ameriško sodišče, ki je bilo ustanovljeno z ustavo (glej tretji člen ameriške ustave), medtem ko je vsa ostala nižja sodišča ustanovil Kongres⁵⁸ (celoten sestavek povzet po Ferfila 2001: 848–849).

⁵⁷ Ameriški predsednik imenuje še naslednje službene funkcije: veleposlanike, druge diplomatske predstavnike, konzule, sodnike vrhovnega sodišča, druge uslužbence ZDA (Jaklič, Toplak 2005: 73-74).

⁵⁸ Povzeto po: http://en.wikipedia.org/wiki/Supreme_Court_of_the_United_States (24.4.2007)

5.7 VLADE V ZDA

Ameriški politični sistem je federativni sistem, sestavljen iz več kot 80.000 vlad (glej tabelo 5.7.1), pri katerem gre za sistem delitve oblasti med različnimi vladami (Ferfila 2001: 817).⁵⁹ Oseminštirideset ameriških držav je razdeljenih na okrožja s (counties) z izjemo Louisiane, ki je razdeljena na »parishes« in Aljaska na »boroughs«.

Okraji (counties) so lokalne ravni vlade, manjše kot države, med seboj se razlikujejo po velikosti, poseljenosti ter pristojnosti in moči. Največ okrajev ima država Texas z 254 okraji, najmanjša pa je Delaware s 3 okraji. Vzdrževanje in gradnja lokalnih cest, izvajanje in vodenje administracije volitev, sodne funkcije so samo nekatere pristojnosti ameriških okrajev.

Tabela 5.7.1: Tipi in število vlad v ZDA

<i>Vlade v ZDA</i>	
Tip vlade	Število vlad
Zvezna vlada (federal)	1
Državne vlade (states)	50
Okraji (counties)	3.034
Občine (municipalities)	19.429
Mestne občine (Township)	16.504
Šolska okrožja (school districts)	13.506
Posebna okrožja (special districts)	35.052
SKUPAJ	87.576

Vir: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia 2007.

⁵⁹ Večina vlad v svetu ima unitarni sistem, kjer je vsa moč koncentrirana pri centralni vladi (glej Ferfila 2001: 817).

6. PRIMERJAVA

Politične sisteme razvrščamo po številnih merilih. Na začetku diplomskega dela sem postavila naslednje hipoteze:

Hipoteza 1: Britanska Kraljica kot ustavna predsednica Kanade ima manj pooblastil in moči za izvajanje politik kot predsednik Združenih držav Amerike.

Oblike demokracije se po svetu razlikujejo med seboj. Iz različnih načel organizacije državne oblasti so se izoblikovali različni sistemi državne oblasti, ki se ločijo predvsem na podlagi razmerij med državnimi organi, ki opravljajo temeljne oblastne funkcije države (zakonodajno, izvršilno, sodno). Na podlagi tega ločimo tri glavne oblike državne oblasti: predsedniški, parlamentarni in skupščinski sistem, v katerem imajo voditelji držav različne moči (Grad 2000: 52). Državni voditelji imajo različna imena, naloge, moči, skupno pa jim je, da so simbol političnega sistema, imajo pomembno vlogo pri političnem komuniciranju in pri oblikovanju politik, jih predlagajo in nadzirajo. Največkrat ločimo voditelje z dejanskimi oz. operativnimi ter simboličnimi, ceremonialnimi nalogami (glej tabelo 6.1.) Nekateri imajo bolj nekateri manj pomembno vlogo pri oblikovanju javnih politik (Ferfila 2001: 58). Glede na zgoraj postavljeno hipotezo bom izpostavila dva različna voditelja, britansko kraljico in ameriškega predsednika.

V britanskem parlamentarnem sistemu je britanska kraljica uradni šef države, vendar je njena vloga bolj simbolična, ker ima skoraj vse niti odločanja v svojih rokah predsednik vlade (prime minister). Kljub temu države kot so Velika Britanija, Avstralija, Kanada, Nova Zelandija priznavajo za svojega voditelja kraljevino. Dejstvo je, da je status kraljice kot voditeljice države simbolni pomen brez pravne oblasti. Vloga britanske kraljice se šteje za politično nevtralno (Brandt 2002).

Britansko kraljico v Kanadi predstavlja generalni guverner na nacionalni ravni in guvernerji na ravni provinc. Zelo znan rek, ki predstavlja vlogo britanske kraljice, se glasi: «*The monarch reigns but it does not rule*» kar v slovenskem prevodu pomeni: «*Monarh vlada, ampak ne vodi*».

Ko govorimo o predsedniškem političnem sistemu, imamo v mislih glavno predstavnico omenjenega sistema, Združene države Amerike. Ameriški predsedniški sistem je determinirala že ustava iz leta 1787. Kot šefu države in izvršilne oblasti mu je podrejen celotni upravni aparat države, politično ni odgovoren parlamentu, ki ga med mandatom ne more zamenjati, lahko ga samo obtoži in ima samostojen položaj nasproti parlamentu. Ustava

mu dodeljuje moč (glej stran 34), s katero vodi državo navzven in navznoter (Ferfila 2001). Ameriški predsednik je ena najmočnejših političnih figur v svetovnem merilu, saj mu ustava dodeljuje številne pristojnosti in moč. Lahko rečemo, da je ceremonialna in dejanska politična vloga združena v eni osebi – predsedniku, kar je značilno za predsedniške sisteme (Ferfila 2001: 58). Kot najmočnejši voditelj ZDA imenuje kar več kot dva tisoč uradnikov, ki delujejo pod njegovim okriljem in so mu hkrati podrejeni (<http://www.whitehouse.gov/president/> 26.4.2007).

Dejstvo, da je ameriški predsednik države in vlade hkrati, je njegova vloga precej močnejša (Ferfila, Kos 2002: 391). Predsednik je simbol ameriškega političnega sistema, množični mediji pa so pripomogli k temu, da je vseskozi na očeh javnosti. V ospredje je postavljen njegov slog vodenja, njegova karizmatičnost, šele potem njegova razgledanost in uspešnost dela (Ferfila Kos 2002). Britanska kraljica in predsednik ZDA imata skupno eno: oba sta simbola svojega ljudstva, svoje države, le da ima slednji še operativno vlogo, ki je kraljica nima. Če primerjamo njune pristojnosti kot šefa države, ugotovimo precejšno vodstvo predsednika ZDA pred kraljico.

Zgoraj postavljeno hipotezo **sprejemam**: *Britanska kraljica ima kot ustavna predsednica Kanade manj pooblastil in moči za izvajanje politik kot ameriški predsednik.*

Tabela 6.1: Vrste državnih voditeljev

Dejanski, operativni	Simbolični, ceremonialni
Ameriški predsednik	Nemški predsednik
Francoski predsednik	Britanska kraljica
Francoski predsednik vlade	Japonski car
Nemški kancler	Indijski predsednik
Britanski predsednik vlade	Kitajski predsednik
Kitajski generalni sekretar	
Mehiški predsednik	
Indijski predsednik vlade	
Ruski predsednik	
Ruski predsednik vlade	
Brazilski predsednik	
Slovenski predsednik vlade	

Vir: Ferfila, Bogomil in drugi (2001): str.58.

Hipoteza 2: Kanadski parlament in ameriški kongres imata različni vlogi: kanadski parlament je manj pomemben pri oblikovanju politik kot ameriški kongres.

Parlament je predstavniško telo, ki s sprejemanjem zakonov ter z izvolitvijo in nadzorovanjem izvršilne oblasti oz. vlade izraža nacionalno suverenost (Sruk 1995: 230). V skladu z načelom delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno mu pripada zakonodajna veja oblasti (Zajc 2004). Kot osrednja politična ustanova je prisotna pri oblikovanju politik v skoraj vseh sodobnih političnih sistemih, vendar se po svoji organizaciji razlikujejo od države do države.

V zadnjih letih je pomen parlamentov upadel zaradi:

1. povečanja vladnih nalog in vladnih izdatkov skoraj v vseh državah po drugi svetovni vojni,
2. izvršilno vejo prav tako izvoli ljudstvo (neposredno ali posredno),
3. vladni kabineti razpolagajo z velikim številom osebja, posledica je kakovostno delo vladnega dela in vladnih politik,
4. mediji se bolj ali manj usmerjajo v na strankarske vodje, ki obvladujejo politiko, zaradi česar so člani parlamentov odrinjeni v ozadje,
5. v številnih državah je vlada razumljena kot temeljni nosilec modernizacije (Ferfila 2001: 55).

V različnih političnih sistemih ima vsaka institucija različno vlogo pri oblikovanju politik (glej tabelo 6.2).

Tabela 6.2: Glavne naloge kanadskega parlamenta in ameriškega kongresa:

Kanadski parlament	Ameriški kongres
Izpraševanje ministrov	Potrditev posameznih vladnih ministrov
Sprejemanje zakonov	Sprejemanje zakonov
Sprejemanje davčnih predlogov in drugih proračunskih dohodkov	Parlamentarni odbori za preiskavo vladne dejavnosti
	Finančni nadzor
	Odpoklic predsednika (pristojnost ustavne obtožbe)
	Napovedovanje vojne

Vir: Ferfila, Bogomil in drugi (2001): str.56.

Skupno, kar imata oba predstavniška telesa, kanadski in ameriški, je zakonodajalna funkcija, ker sprejemata zakone in državni proračun. To je tudi ena najpomembnejših funkcij sodobnih parlamentov. Sprejemanje vladnega predloga o proračunu je eno najmočnejših sredstev parlamentarnega nadzora nad delovanjem vlade (Grad 2000).

Ameriški kongres je zelo pomemben pri oblikovanju in potrjevanju politik in njegov pomen se ni zmanjšal tako kot pri nekaterih. Njegova vloga je v celoti podrejena ustavi. Neobičajna značilnost ameriškega kongresa je, da sta oba domova skoraj enako močna, saj je v večini primerov eden dom pomembnejši od drugega (Ferfila 2001: 57). Za kanadski parlament bi lahko rekli, da je nekje vmes, saj večina javnih politik nastane v kabinetu, kljub temu pa člani spodnjega doma od časa do časa predlagajo kakšne zakonske spremembe (Ferfila 2001).

Lahko pa opazimo, da ima ameriški kongres še nekatere naloge, ki jih kanadski parlament nima.

Na podlagi tega hipotezo *kanadski parlament in ameriški kongres imata različne vloge: kanadski parlament je manj pomemben pri oblikovanju politik kot ameriški kongres, sprejem le delno*, ker je res, da imata različne vloge pri oblikovanju javnih politik, saj imata različne pristojnosti, medtem ko je glavna naloga (sprejemanje zakonov, proračuna) skupna obema, zato ne moremo reči, da je kanadski parlament manj pomemben pri oblikovanju javnih politik. Če pa upoštevamo še dejstvo, da je kanadska vlada odgovorna parlamentu, potem ne moremo reči, da je vloga kanadskega parlamenta majhna.

Hipoteza 3: Kljub popolni dvodomnosti sta Kanadski zgornji dom (senat) in ameriški zgornji dom (senat) različna; ameriški zgornji dom ima več pristojnosti kot kanadski zgornji dom.

Zgodovinski primer dvodomnosti je angleški parlament, ki je bil že od 14.stoletja razdeljen na House of Commons in House of Lords. Oba domova sta predstavljala različne družbene razrede, House of Lords je zastopal lorde, House of Commons pa navadne ljudi. Do sredine 19.stoletja je bil dom lordov močnejši, do leta 1911 sta bila oba domova v enakovrednem razmerju, z reformo leta 1911 pa je prišlo do spremembe v tem, da je dom lordov postal šibkejši (Grad 2000).

Današnja dvodomnost ne predstavlja različne družbene razrede, temveč je posledica razdeljenosti države na federalne enote. Spodnji dom predstavlja volivce, zgornji dom federalne enote. V sodobnem svetu govorimo, glede na položaj obeh domov, o dveh vrstah

dvodomnosti, popolni in nepopolni. O popolni dvodomnosti govorimo takrat, ko je položaj obeh domov povsem enakopraven, njun odnos je izenačen. Nepopolna dvodomnost pa je odraz podrejenosti zgornjega doma spodnjemu (Grims 2006).

Kanada in ZDA sta primera popolne dvodomnosti. Indikator, ki kaže enakopravnost ali podrejenost domov, so pristojnosti domov in odgovornost vlade do domov. Če je v dvodomni ureditvi položaj obeh domov enakopraven, potem je vlada odgovorna obema domovoma oz. lahko deluje samo, če ima podporo v obeh domovih (Grad 2000).

Tabela 6.3: Primerjava kanadskega in ameriškega senata (zgornjega doma)

Kanadski zgornji dom – senat	Ameriški zgornji dom – senat
Imenovanih 105 senatorjev	100 senatorjev, izvoljenih neposredno
Dosmrtni mandat	6 letni mandat, časovni interval volitev je na 2 leti, izvoli se 33 % članov
Ratifikacija mednarodnih pogodb	Suverena ratifikacija mednarodnih pogodb
Pravica do vlaganja amandmajev	Pravica do vlaganja amandmajev
Pravica do zakonodajne iniciative in zakonodajne iniciative tudi s področja financ	Pravica do zakonodajne iniciative ⁶⁰
Procesno pristojnost v postopku spremembe ustave ⁶¹	Imenovanja ali soglasja k imenovanjem funkcionarjev izvršilne in sodne veje oblasti
	Impeachment (ustavna obtožba)
	Pristojnosti v postopku spremembe ustave

Vir: Grims, Branko (2006): str.134–139.

Kanadski in ameriški senat se po marsičem razlikujeta. Prva očitna razlika je število senatorjev in njihovi mandati. Kanada je eden redkih primerov, ki imajo dosmrtne mandate oz. do dopolnjenega 75. leta starosti, medtem ko je v ZDA mandat časovno omejen.

Razlikujeta se tudi po načinu izvolitve senatorjev v senat, saj so kanadski senatorji imenovani, medtem ko morajo biti ameriški senatorji izvoljeni na neposrednih volitvah, ki potekajo po

⁶⁰ Ameriški senat ima pravico do amandmiranja in čeprav ne more sam predlagati zakone s finančnega področja, temveč jih lahko predlaga samo predstavniški, se mora senat strinjati s predlogom in izglasovanje mora biti soglasno, da je zakon lahko sprejet (Grims 2006).

večinskem volilnem sistemu. A je ameriški senat prikrajšan za pristojnost, ki jo kanadski senat ima. To je pravica do predlaganja zakonov s finančnega področja oz. proračuna, vendar kot sem že omenila, je v vsakem primeru potrebno soglasje obeh domov pri sprejemanju zakonov, zato predstaviški dom ne more sprejeti finančnega zakona in proračuna brez soglasja senata (Grims 2006).

Če primerjamo pristojnosti obeh zgornjih domov, lahko opazimo, da ima ameriški senat nekaj posebnih pristojnosti: imenovanje nekaterih visokih funkcionarjev kot so ambasadorji, sodniki vrhovnega sodišča, sekretarji v kabinetu predsednika ZDA, ratifikacija mednarodnih pogodb, saj sam suvereno ratificira mednarodne pogodbe, kar pomeni, da predstaviški dom ne sodeluje v postopku in tako je politična moč zgornjega doma močno povečana in možnost ustavne obtožbe (impeachment), (Grims 2006: 39). Na podlagi tega lahko rečemo, da ima ameriški kongres zaradi tega v rokah del sodne funkcije, saj lahko na podlagi ustavne obtožbe obtoži nekatere politične funkcionarje (Grad 2000).

Na podlagi napisanega **sprejemem** zgoraj postavljeno hipotezo: *kljub popolni dvodomnosti sta kanadski zgornji dom (senat) in ameriški zgornji dom (senat) različna; ameriški zgornji dom ima več pristojnosti kot kanadski.*

7. ZAKLJUČEK

Že grški filozof Aristotel je pred več kot 2000 leti v svojem delu *Politika* primerjal gospodarske in družbene razmere v grških državah. Skušal je ugotoviti, kako okolje vpliva na oblikovanje političnih institucij in politike (Ferfila 2001).

Posledica različnih državnih ureditev je obstoj različnih političnih sistemov. Primerjanje in preučevanje političnih sistemov ter njihovih politik nam omogoča videti neskončno možnosti izločevanja slabših in boljših možnosti. Rezultat moje primerjave kanadskega in ameriškega političnega sistema je, da sta različna. Čeprav sta oba politična sistema demokratična in federalna, je razlik mnogo. Prva, glavna razlika je njuna državna ureditev. Kanada je ustavna monarhija s parlamentarnim političnim sistemom, njegove korenine segajo v tradicionalni britanski parlamentarni sistem. Ameriška ustava iz leta 1787 je določila, da bo njen politični sistem predsedniški sistem, v katerem bo predsednik ZDA šef države in vlade hkrati.

⁶¹ Kanadski senat mora po ustavi soglašati s predlagano spremembo ustave, če pa v postopku dosežejo zadostno stopnjo soglasja parlamenti držav članic federacije in spodnji dom kanadskega parlamenta, je soglasje zgornjega doma nepotrebno oz. je njegovo nasprotovanje brezpredmetno (Grims 2006: 37).

V mojem primeru težko sodim, kateri politični sistem je boljši, kateri slabši. Prednost kanadskega političnega sistema vidim v tem, da generalni guverner, ki deluje v imenu britanske kraljice, tesno sodeluje z zakonodajno oblastjo in s ministrskim predsednikom (prime minister). Značilnost kanadske ureditve je, da sta zakonodajna in izvršna veja oblasti združeni in tesno sodelujeta (Ferfila 2001). Če vlada ne uresničuje svojih načel ali če se ji «zalomi», nima več podpore v parlamentu, njen predsednik mora odstopiti ali predlagati generalnemu guvernerju nove volitve.

Za ZDA je značilna stroga delitev izvršilne in zakonodajne oblasti. Sistem je vzpostavljen na enakomernem ravnotežju in medsebojnem nadzorstvu, ki ga imenujemo sistem zavor in ravnovesij (checks and balances). Vsaka oblast lahko do določene meje vpliva na drugo. Predsednik kot šef države in izvršilne oblasti ni politično odgovoren kongresu, prav tako predsednik ne more razpustiti kongresa (Grad 2000: 60). Kljub temu je predsednik kazensko odgovoren, saj je podvržen obtožbi (impeachment), o čemer v celoti odloča kongres.

V diplomski nalogi sem primerjala politična sistema dveh »starih« demokracij, po katerih je mnogo držav posnemalo politično ureditev. Pri primerjavi sem si pomagala s tremi hipotezami, ki sem jih postavila v uvodu naloge. Na podlagi teoretskega dela in primerjave obeh političnih sistemov sem dve hipotezi sprejela, tretjo pa sem sprejela delno.

Hipotezo, ki je temeljila na razlikovanju pooblastil kanadske ustavne predsednice od ameriškega predsednika, sem sprejela, kajti po analizi vlog in pristojnosti se je izkazalo, da je britanska kraljica simbol in avtoriteta z dolgo preteklostjo, ki je z leti izgubila nekatere politične naloge.

Drugo hipotezo, ki govori o razlikovanju kanadskega in ameriškega parlamenta, sem sprejela le delno, kajti obema je skupni to, da imata zakonodajalno funkcijo, saj oba sprejemata in predlagata zakone. Pri primerjavi sem opazila to, da ima ameriški kongres še nekaj dodatnih funkcij, ki jih kanadski parlament nima.

S tretjo hipotezo sem skušala dokazati, da sta zgornja domova obeh držav različna. Preučevanje in primerjava zgornjih domov je namreč zanimiva zlasti zato, ker nimajo povsod enakega položaja, za razliko od spodnjih, ki imajo po vsem svetu enako funkcijo – predstavniškega in zakonodajnega telesa. Ameriški senat ima nekatere posebne pristojnosti, ki jih ima redko kateri zgornji dom. Zato sem hipotezo sprejela, saj menim, da prav posebne pristojnosti ameriškemu senatu dodelijo politično moč, ki jih večina zgornjih domov nima.

Oba politična sistema se razlikujeta tako v pristojnostih in statusu državnih voditeljev, delovanju in moči obeh domov, strankarski areni in še bi lahko naštevali. Razloge za to lahko najdemo v različnih zgodovinskih okoliščinah, dogodkih in dejstvih, ki so determinirali njuno prihodnost. Vsak politični sistem je zgodba s svojo preteklostjo in prihodnostjo.

8. LITERATURA:

1. Almond, Gabriel in Bingham Powell (1992): *Comparative Politics Today*. New York: Harper Collins Publisher Inc.
2. Bowles, Nigel (1998): *Government and politics of the United States. Second edition*. Wales: Creative Print & Design, Ebbw Vale.
3. Brandt, Neven (2002): *The British Political System*. Koper: Visokošolsko središče v Kopru.
4. Brooker, Paul (2000): *Non – democratic regimes: theory, government and politics*. New York: St. Martin's Press.
5. Budge, Ian, Richard Hofferbert I. in Dieter – Hans Klingemann (1994): *Parties, Policies, and Democracy*. Boulder, San Francisco, Oxford: Westview Press.
6. Dahl, Robert (2003): *The democracy sourcebook*. London: Cambridge.
7. Day, Alan J. (1988): *Political parties of the world: third edition*. Westgate House: Longman Group.
8. Della porta, Donatella (2003): *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Sophia.
9. Derbyshire, Denise J in Derbyshire Ian (1996): *Political Systems of the world*. Great Britain: Helicon Publishing Ltd..
10. Easton, David (1965a): *A systems analysis of political life*. New York: John Wiley & Sons.
11. Easton, David (1965b): *A framework for Political Analysis*. Engelwood Cliffs (N.J.): Prentice – Hall.
12. Ferfila, Bogomil (1992): *Kje si Amerika*. Ljubljana: Grafični marketing J. Erjavec.
13. Ferfila, Bogomil (1997): *Sodobni svet: Regionalne študije in primerjalne politike*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
14. Ferfila, Bogomil in drugi (2001): *Države in svet*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
15. Ferfila, Bogomil in Marta Kos (2002): *Politično komuniciranje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
16. Ferfila, Bogomil in drugi (2003): *Politične institucije, politike in proračuni: Severnoameriški razgledi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
17. Grims, Branko (2006): *Primerjava drugih domov parlamentov: slovenski in ameriški primer*. Ljubljana: Družina.
18. Grad, Franc in drugi (1994): *Državna ureditev Slovenije*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

19. Grad, Franc (2000): *Parlament in vlada*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
20. Grad, Franc (2004): *Volitve in volilni sistemi*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
21. Grad, Franc in Igor Kaučič (2003): *Ustavna ureditev Slovenije: tretja, spremenjena in dopolnjena izdaja*. Ljubljana: GV Založba.
22. Grant, Alan (2004): *The American political process. Seventh edition*. London, New York: Routledge Taylor & Francis Group.
23. Jaklič, Klemen in Jurij Toplak (2005): *Ustava Združenih držav Amerike s pojasnili*. Ljubljana: Nova obzorja d.o.o..
24. Jakše, Luka (2005): *Učinkovitost političnega sistema*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
25. Jeromel, Horvat Anja (2006): *Vladanje ameriškega predsednika George Walker Busha*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
26. Jovičić, Miodrag (1984): *Veliki ustavni sistem: elementi za jedno uporedno ustavno pravo*. Beograd: Iro Svetozar Marković.
27. Kisovec, Sandra (2006): *Odnosi z javnostjo – primer predsednika ZDA*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
28. Lijphart, Arend (1984): *Democracies. Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty–One Countries*. New Haven and London: Yale university press.
29. Porta Della, Donatella (2003): *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Založba Sophia.
30. Satler, Matej (2006): *Analiza tipov vodenja države v računalniških simulacijah političnih sistemov*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
31. Seražin, Jasna (2006): *Elementi totalitarizma in demokracije v političnem sistemu ZDA*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
32. Sruk, Vlado (1995): *Leksikon politike*. Maribor: Obzorja.
33. Tocqueville, Alexis de (1996): *Demokracija v Ameriki I*. Ljubljana: Krtina, knjižna zbirka Krt.
34. Vertovšek, Renata (2004): *Vloga obveščevalne skupnosti ZDA v policymaking procesu – nadzorstvo*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
35. Vidmar, Martina (2006): *Ameriška ustava in evropska ustavna pogodba: človekove pravice*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
36. Zajc, Drago (2004): *Razvoj parlamentarizma. Funkcije sodobnih parlamentov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

9. INTERNETNI VIRI

1. BlocQuébécois (2007). Dostopno na <http://www.blocquebecois.org/fr/publications-english.asp> (28. marec 2007).
2. Emory law (2006): *Constitution of the United States*. Dostopno na <http://www.law.emory.edu/cms/site/index.php?id=3080> (11. april 2007).
3. Federal Court (2006). Dostopno na http://cas-ncr-nter03.cas-satj.gc.ca/portal/page/portal/fc_cf_en/Index (10. april 2007).
4. Governor General of Canada (2005): *Role and Responsibilities of the Governor General*. Dostopno na http://www.gg.ca/gg/rr/index_e.asp (9. marec 2007).
5. Government of Canada (2007). *Provinces and Territories*. Dostopno na http://www.canada.gc.ca/othergov/prov_e.html (11. april 2007).
6. Inside Canada's Parliament (2002): *The Institutions of Canada's Parliament*. Dostopno na <http://www.parl.gc.ca/Information/library/inside/institutions-e.htm> (21. marec 2007).
7. Inside Canada's Parliament (2002): *The Work of Canada's Parliament*. Dostopno na <http://www.parl.gc.ca/Information/library/inside/work-e.htm#anchor3> (21. marec 2007).
8. Inside Canada's Parliament (2002): *The Institutions of Canada's Parliament*. Dostopno na <http://www.parl.gc.ca/Information/library/inside/institutions-e.htm> (22. marec 2007).
9. Inside Canada's Parliament (2002): *The Institutions of Canada's Parliament*. Dostopno na <http://www.parl.gc.ca/Information/library/inside/institutions-e.htm> (22. marec 2007).
10. Inside Canada's Parliament (2007): *The Institutions of Canada's Parliament*. Dostopno na <http://www.parl.gc.ca/Information/library/inside/institutions-e.htm> (22. marec 2007).
11. National Association of Counties (2005): *An Overview of County Government*. Dostopno na http://www.naco.org/Content/NavigationMenu/About_Counties/County_Government/Default271.htm (25. april 2007).
12. Office of the Prime Minister (2007): *Prime Minister of Canada*. Dostopno na <http://www.pm.gc.ca/eng/default.asp> (19. marec 2007).
13. Parliament of Canada (2002): *House of Commons*. Dostopno na <http://www.parl.gc.ca/information/about/process/house/partystandings/standings-e.htm> (5. marec 2007).
14. Speaker Nancy Pelosi (2007): *The Role of the Speaker of the House*. Dostopno na <http://speaker.gov/about?id=0003> (23. april 2007).
15. Tax Court of Canada (2005). Dostopno na http://www.tcc-cci.gc.ca/main_e.htm (11. april 2007).
16. The White House (2007): *President Bush's Cabinet*. Dostopno na <http://www.whitehouse.gov/government/cabinet.html> (19. april 2007).

17. US House of representative: *Tying It All Together*. Dostopno na http://www.house.gov/house/Tying_it_all.shtml (23. april 2007).
18. WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Republican Party*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Republican_Party_%28United_States%29#Current_ideology (23. april 2007).
19. WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Democratic Party*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Democratic_Party_%28United_States%29 (24. april 2007).
20. WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Monarchy in Canada*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Monarchy_in_Canada (26. april 2007).
21. WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *History of the Constitution* . Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Constitution_of_Canada#History_of_the_Constitution (9. marec 2007).
22. WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Constitution of Canada 1867*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Constitution_of_Canada#Constitution_Act.2C_1867 (9. marec 2007).
23. WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Constitution of Canada*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Constitution_of_Canada#Constitution_Act.2C_1982 (9. marec 2007).
24. WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Elizabeth II of the United Kingdom*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Elizabeth_II_of_the_United_Kingdom (9. marec 2007), http://en.wikipedia.org/wiki/Monarchy_in_Canada#Legal_role (26. april 2007).
25. WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *The Senat of Canada*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Senate_of_canada (22. marec 2007).
26. WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *39th Canadian Parliament*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/39th_Canadian_Parliament (26. marec 2007).
27. WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Canadian electoral system*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Canadian_electoral_system (2. april 2007).
28. WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Conservative Party of Canada*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Conservative_Party_of_Canada#Ideology (28. marec 2007).
29. WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *New Democratic Party*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/New_Democratic_Party (28. marec 2007).
30. WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *By elections*. Dostopno na <http://en.wikipedia.org/wiki/By-election> (2. april 2007).
31. WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Referendum*. Dostopno na <http://en.wikipedia.org/wiki/Referendum#Canada> (2. april 2007).
32. WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Suprime Court of Canada*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Supreme_Court_of_Canada (4. april 2007).

33. WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *United States Constitution*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_Constitution#History (16. april 2007).
34. WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Supreme Court of the United States*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Supreme_Court_of_the_United_States (24. april 2007).

10. PRILOGA: Prevod angleških izrazov v slovenski jezik

Attorney General – generalni državni tožilec

Borough – samoupravno mesto z zastopnikom v parlamentu

By election – dopolnilne volitve

Cabinet – kabinet

Chief justice – glavni sodnik

County – okraj

Court of Appeal – prizivno sodišče

Democratic Party – demokrati

Distict Court – okrožno sodišče

Federal state – zvezna država

Hearing – zaslišanje

House of Commons – spodnji dom

Impeachment – ustavna obtožba

Independence Day – dan neodvisnosti

Input – vložek

Legislative Assembly – zakonodajni zbor

Majority Leader – vodja večine

Minority Leader – vodja manjšine

Municipalite – mestna občina

Output – učinek

Parish – občina, župnija

Prime Minister – ministrski predsednik

Republican party – rebublikanci

Royal Assent – kraljevo soglasje

Royal Proclamation – kraljevi razglas

School District – šolsko okrožje

Secretaries – ministri

Speaker – predsednik doma

Speech from the Throne – prestolni govor

State – država

Suprime Court – vrhovno sodišče

Township – mestna občina

Vice president – podpredsednik